

STORTINGET

Innst. 131 S

(2019–2020)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Prop. 121 S (2018–2019)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024)

Til Stortinget

Sammendrag

Innledning

Helse- og omsorgsdepartementet legger i proposisjonen frem en helhetlig og forpliktende opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse. Grunnlaget for god psykisk helse skapes i alle sektorer og i hele samfunnet. Det skapes i familier, i barnehager og skoler hvor barn og unge får den omsorgen og de utfordringene de trenger, på arenaer for høyere utdanning, arbeid og aktivitet der man kan finne mening og et fellesskap, og gjennom et samfunn som fremmer mestring og tilhørighet. Og det skapes når barn og unge høres og har innflytelse over områder som har betydning for deres eget liv, både i saker som direkte gjelder dem selv, og på ulike arenaer som fritid, skole og arbeidsliv. Å investere i barn og unges psykiske helse er lønnsomt både for den enkelte og for samfunnet. Ikke bare for at barn og unge skal ha det bra og fungere godt gjennom barndommen, men også for å legge et godt fundament for voksenlivet. Med opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse vil regjeringen arbeide for at flere skal oppleve god psykisk helse og god livskvalitet, og at de som trenger det, skal få et godt behandlingstilbud.

Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse er utarbeidet i samarbeid mellom Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kunns-

skapsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kulturdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Departementene har fått innspill fra barn og unge selv, fra organisasjoner, fagfolk, tjenestesteder og kompetansemiljøer i arbeidet med opptrappingsplanen.

Kapittel 3 i planen handler om det helsefremmende og forebyggende fundamentet, og har fem hovedmål:

1. Et samfunn som fremmer barn og unges psykiske helse og livskvalitet og reduserer sosiale forskjeller
2. En familie og oppvekst hvor barn og unge opplever omsorg og trygghet
3. Et leke- og læringsmiljø som fremmer barn og unges livsmestring og god psykisk helse
4. En trygg digital hverdag
5. Økt kunnskap om betydningen av levevaner for barn og unges psykiske helse og livskvalitet

Kapittel 4 handler om den tidlige innsatsen når det oppstår bekymring for et barn, en ungdom eller for familien. Kapitlet har tre hovedmål:

1. Familiestøttende tiltak skal settes inn tidlig
2. Barnehagen og skolen skal videreutvikle sin kompetanse til å se og handle tidlig
3. Flere unge skal raskt komme over i utdanning, aktivitet og arbeid

Kapittel 5 handler om barn og unges behov for støtte og behandling, og har tre hovedmål:

1. Barn og unge skal høres, være med på å sette mål i samarbeid med tjenestene og ha innflytelse på tjenesteutvikling
2. Barn og unge med psykiske plager og lidelser skal motta hjelp som er tilpasset deres behov og ønsker

3. Barn og unge skal møtes av kunnskapsbaserte tjenester

Kapittel 6 handler om behovet for forskning, kunnskap og kompetanse, og har to hovedmål:

1. Økt kunnskap som styrker barn og unges psykiske helse og livskvalitet
2. Styrket kompetanse og ledelse

Barn og unges psykiske helse – tall og utfordringer

Psykisk helse og livskvalitet blant barn og unge

De fleste barn og unge i Norge har god fysisk og psykisk helse. Vi vet foreløpig for lite om opplevelsen av egen helse hos de aller yngste barna, men for unge på ungdomsskolen og i videregående skole har vi gjennom Ungdata-undersøkelsen etter hvert fått mye kunnskap. Ungdata-undersøkelsen samler regelmessig inn data om unges liv og helse, gjennom spørsmål om nære relasjoner, skole og utdanning, fritidsaktiviteter, helse og trivsel, rusmiddelbruk og vold.

Barn og unges psykiske helse etableres i tidlige leveår, og det gjør samspillet mellom barn og foreldre særlig viktig. Den siste Ungdata-rapporten viser at vi i hovedsak har en veltilpasset, aktiv og hjemmekjær ungdomsgenerasjon. Unge oppgir at de trives og har gode relasjoner til sine foreldre og venner, og er fornøyde med skolen de går på og lokalmiljøet de bor i. De fleste barn og unge har en aktiv fritid der sosiale medier, dataspill, trening, organiserte fritidsaktiviteter, skolearbeid og samvær med venner preger hverdagen.

Samtidig slår Ungdata-rapporten fra 2018 fast at selv om mange trives og er fornøyd med eget liv og helse, er det også mange som opplever bekymringer i hverdagen. Færre enn før tror de kommer til å leve et godt og lykkelig liv. Andelen som opplever ensomhet, er høy: 14,9 pst. av jentene og 7,2 pst. av guttene på videregående skole oppgir å være veldig mye plaget av ensomhet. Det er også en tendens til at færre trives på skolen enn for noen år siden. Mange opplever press i hverdagen om å gjøre det bra på skolen, i idrett og om å se bra ut eller ha en fin kropp. 6 pst. av guttene og 16 pst. av jentene sier at de ofte har hatt problemer med å takle presset. Ungdata-undersøkelsen fra Oslo i 2018 viser også at det er færre unge med innvandrerbakgrunn som uttrykker tilfredshet med livet sitt.

Andelen unge som rapporterer et høyt nivå av depressive symptomer i Ungdata-undersøkelsen, fortsetter å øke både blant gutter og jenter, og er særlig uttalt i videregående skole. Også andelen som oppgir at de har fysiske plager som hodepine, kvalme, muskelsmerter og nakkesmerter, har økt. For jenter i videregående skole er det en lavere prosentandel som oppgir fysiske plager (24,6 pst.), enn andelen som oppgir depressive plager (29,3 pst.). Blant gutter i videregående skole er det flere

som rapporterer om fysiske plager (11,8 pst.) enn psykiske plager (7,2 pst.).

Det er grunn til å være oppmerksom på sosiale forskjeller i barn og unges psykiske helse og livskvalitet. I NOVA-rapporten «Sosiale forskjeller i unges liv» oppgir unge fra familier med lav sosioøkonomisk status i større grad å være plaget av angst- og depressive symptomer. Forskjellene er tydeligere blant jenter enn gutter. Jenter fra familier med lav sosioøkonomisk status oppgir også å være mer plaget av magesmerter, kvalme, hjertebank og hodepine. Generelt oppgir unge med svak sosioøkonomisk bakgrunn at de er mindre fornøyde med seg selv og egen helse enn hva unge med sterkere sosioøkonomisk bakgrunn er.

Etter en periode der stadig færre unge har vært involvert i regelbrudd og brukt illegale rusmidler, har det ifølge Ungdata-tallene vært en økning i ulike former for regelbrudd i perioden 2016 til 2018. Bruken av hasj eller marihuana har økt, og det har også vært en liten økning i andelen som har blitt skadet på grunn av vold. Tallene viser en klar sammenheng mellom psykiske vansker og ulike former for regelbrudd. De ungdommene som er mest plaget av psykiske problemer, er også de som i størst grad oppgir at de har vært involvert i regelbrudd.

Psykiske lidelser står for over en firedel av den totale sykdomsbyrden i aldersgruppen 10–14 år. Dette øker til 30 pst. for aldersgruppen 15–19 år. I sen ungdomstid er angstlidelser den største årsaken til sykdomsbyrden, men også depressive lidelser får økt betydning gjennom ungdomstiden.

Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) fra 2018 viser at omtrent fire av ti studenter mener de har god livskvalitet. Andelen som oppgir å ha dårlig livskvalitet, har økt noe siden 2014. Det har også vært en betydelig økning i andelen studenter som oppgir å ha psykiske plager. Mens hver femte student i 2014 oppga å ha symptomer som kan karakteriseres som alvorlige psykiske plager, har andelen steget til hver fjerde student i 2018. En av fem oppgir å ha skadet seg selv med vilje, og like mange sier at de har tenkt seriøst på å ta sitt eget liv. Nær én av tre studenter forteller at de ofte er ensomme.

Barn og unges bruk av helsetjenester

Kostra-tall fra 2017 viser at 99 pst. av alle spedbarn er i kontakt med helsestasjonen i løpet av første leveår. I alt 98 pst. av barna har fullført helseundersøkelse ved helsestasjonen ved 2–3 års alder. Tilsvarende tall for fireåringene er 97 pst., mens 90 pst. fikk gjennomført skolestartundersøkelsen.

Tall fra SSB viser at om lag 64 pst. av norske barn og unge mellom 0 og 29 år har vært i kontakt med fastlegen i løpet av det siste året. I en studie fra Universitetet i Bergen kommer det fram at om lag 15 pst. av unge i alderen 13–17 år har fått diagnostisert psykiske helseproblemer

hos fastlegen. I studien inngikk 123 516 unge i alderen 13–17 år.

Ungdata-undersøkelsen fra 2018 inneholder også spørsmål om unges bruk av ulike helsetjenester. Tallene viser at 40 pst. av jentene benytter seg av skolehelsetjenesten, mens bare 25 pst. av guttene gjør dette. I om lag 50 kommuner er det spurt om hvorfor unge har oppsøkt skolehelsetjenesten. 22 pst. av respondentene oppgir psykisk helse som årsak. Trivsel, vennskap og familiesituasjon er også vanlige grunner til å ha vært hos skolehelsetjenesten. Unge fra familier med lav sosioøkonomisk status oppgir oftere enn andre at de henvender seg til skolehelsetjenesten på grunn av problemer i familien.

Samme undersøkelse viser videre til at 9 pst. av ungdomsskoleelevene og 12 pst. av elevene i videregående skole oppgir å ha vært i kontakt med psykolog det siste året. Blant dem er det flere jenter enn gutter. Andelen unge som har vært hos psykiater og psykolog, er noe høyere blant unge fra familier med lav sosioøkonomisk status.

I Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) oppgir 15 pst. av dem som har oppsøkt fastlege eller legevakt det siste året, at de har søkt hjelp for psykiske plager. Blant dem med flest og mest alvorlige symptomer på psykiske plager og lidelser (11 pst. av studentene) oppgir seks av ti at de ikke har søkt hjelp hos fastlege eller legevakt. Totalt svarer 10 pst. av studentene i undersøkelsen at de har benyttet psykolog/psykiater de siste tolv månedene.

Ifølge Norsk pasientregister får om lag 5 pst. av barne- og ungdomsbefolkningen hvert år behandling i psykisk helsevern for barn og unge. I aldersgruppen 0–13 år er flertallet av dem som får behandling gutter, med en overvekt av gutter som får utredet en ADHD-diagnose eller ulike tilpasningsforstyrrelser. De siste fem årene har det vært en økning i andelen jenter i alderen 15–17 år som har fått en diagnose etter utredning i psykisk helsevern for barn og unge, fra 5 til 7 pst. Hoveddelen av denne økningen kan knyttes til en økning i depresjon, angstlidelser, tilpasningsforstyrrelser og spiseforstyrrelser. For gutter i samme aldersgruppe holder forekomsten seg mer stabil på 4 pst. Tendensen er den samme når man ser på hvor mange barn og unge som har vært i kontakt med fastlege eller legevakt på grunn av psykiske lidelser eller problemer. I 2017 fikk 3 437 barn og unge mellom 0 og 25 år behandling hos psykomotorisk fysioterapeut.

Utfordringsbildet

Selv om flesteparten av dagens barn og unge har en god psykisk helse, er det urovekkende at flere selv rapporterer om psykiske plager og lidelser, negativt stress, kroppspress og ensomhet. Det er usikkert hvor mye som er en faktisk økning, og hvor mye som skyldes mer

åpenhet og mindre stigma forbundet med psykiske helseplager.

Over 60 pst. av landets kommuner rapporterer at psykiske helseplager blant barn og unge er deres største utfordring i folkehelse- og forebyggingsarbeidet. Kommunene etterspør gode verktøy for å jobbe systematisk med å skape helsefremmende oppvekstmiljøer for alle barn og unge.

Det trengs mer kunnskap om psykisk helse blant barn og unge og deres familier. Foresatte er de viktigste personene i barn og unges liv. Nettopp fordi familien spiller en så viktig rolle for barn og unges utvikling, øker også risikoen for psykiske vansker blant barn og unge dersom belastningene i familien er store og varer over tid. Kunnskap om tegn og signaler på risiko, og om hvor man skal henvende seg når man er bekymret for et barn, er viktig. I dag er det for mange barn og unge med psykiske plager og lidelser som ikke oppdages tidlig nok. I noen miljøer er det også knyttet skam og stigma til det å ha psykiske problemer.

Digitale medier spiller en sentral rolle i hverdagen til barn og unge. Det er stort behov for å få mer kunnskap og tiltak for å fremme positive sider og forebygge negative sider ved bruk av sosiale medier.

Barn og unge gir tydelig beskjed om at hjelp og støtte ikke alltid er tilgjengelig nok. Det handler blant annet om åpningstider og tjenester som ikke er tilpasset barn og unges behov, men også om at det kan være vanskelig å finne frem til den støtten man trenger og at tjenestene ikke alltid har god kunnskap om ulike grupper av barn og unge. Andre kvier seg for å oppsøke hjelp, eller klarer av andre grunner ikke å nyttiggjøre seg av hjelpetilbudet. I mange kommuner er det behov for en utbygging av tjenestetilbudet til barn og unge med psykiske plager og lidelser, og digitale tjenester bør i større grad kunne bidra til at innbyggere gis mulighet til å ta aktive valg rundt egen helse og eget helsetilbud. Barn og unge bør også i større grad involveres i utformingen av tilbudet.

Mange aktører og instanser møter og gir hjelp til barn og unge som har psykiske plager og lidelser. Barn og unge forteller at de møter fragmenterte tjenester som ikke snakker sammen og ikke evner å koordinere seg. Dette gjelder særlig barn og unge med sammensatte problemer med behov for langvarig oppfølging. Regelverket om individuell plan og koordinator, som er nedfelt i flere lovverk, gir en felles standard for koordineringsprosessen med vekt på samarbeid om barnets og den unges egne mål. Det er et forbedringspotensial i bedre bruk av disse verktøyene.

Det er for stor variasjon i henvisninger som blir avslått av spesialisthelsetjenesten. Ikke alle barn og unge skal behandles i spesialisthelsetjenesten, men dersom kommunen ikke har et relevant behandlingstilbud, står disse barna og ungdommene uten gode tjenestetilbud.

Hvorvidt kommunene har gode tilbud til barn og unge med psykiske plager og lidelser, varierer.

Det er videre behov for sterkere medvirkning fra barn, unge og pårørende når det gjelder beslutninger som tas om behandling i psykisk helsevern. For eksempel innebærer tvang alvorlige inngrep i den enkeltes personlige integritet. Det er også behov for sterkere faglig ledelse innenfor psykisk helsevern. Det handler om leders evne til å sørge for at tjenesten kan tilby et nødvendig spekter av kunnskapsbaserte terapiformer, at behandlere har kompetanse på medvirkning og at de anvender oppdatert kunnskap i behandlingen. Det er for lite kunnskap om effekten av behandlingen som tilbys til barn og unge med psykiske plager og lidelser. Kort sagt: Vi trenger å vite mer om hva som virker.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tore Hagebakken, Ingvild Kjerkol, Hege Haukeland Liadal, Tuva Moflag og Tellef Inge Mørland, fra Høyre, Torill Eidsheim, Erlend Larsen, Sveinung Stensland og Camilla Strandskog, fra Fremskrittspartiet, Åshild Bruun-Gundersen og Jan Steinar Engeli Johansen, fra Senterpartiet, Kjersti Toppe, fra Sosialistisk Venstreparti, Torleif Hamre, fra Venstre, Carl-Erik Grimstad, og fra Kristelig Folkeparti, lederen Geir Jørgen Bekkevold, viser til at flesteparten av barn og unge har god psykisk helse. Samtidig viser ulike undersøkelser at stadig flere barn og unge opplever psykiske plager og lidelser, stress, kroppspress, ensomhet og bekymringer. Komiteen mener dette må tas på alvor, og viser til Stortingets vedtak om en helhetlig og forpliktende opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse. Stortinget har bestemt at opptrappingsplanen skal omfatte individ og samfunn og inneholde både helsefremmende, sykdomsforebyggende og kurative tiltak.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener det aller viktigste helsearbeidet er det forebyggende arbeidet, for å hindre at folk blir syke. Prinsippet om å forebygge der man kan, og reparere der man må, skal legges til grunn i folkehelsearbeidet. Helsevanene som etableres tidlig i livet, påvirker mulighetene til å lykkes i skolen og i arbeidslivet. En god folkehelsepolitikk er en forutsetning for et bærekraftig velferdssamfunn.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig

Folkeparti, ønsker å understreke viktigheten av at opptrappingsplanen for barn og unges psykiske helse er utarbeidet i samarbeid mellom Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kulturdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, og Landbruks- og matdepartementet. Dette tverrdepartementale samarbeidet er viktig for å sikre at de som trenger det, skal få et godt behandlingstilbud.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at Opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse (2019–2024) beskriver en rekke utfordringer innenfor området. Disse medlemmer mener vi i fellesskap må gjøre mer for å forhindre at barn og unge får psykiske plager og lidelser. Disse medlemmer ønsker et helsefremmende samfunn der barn og unge ikke blir syke av press og stress. En opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse skal trygge barn og unge på sin egenverdi og opplevelse av mestring. Disse medlemmer viser til at regjeringen i opptrappingsplanen skriver at de vil vurdere innføring og prioritering av enkelttiltak i planen i de årlige budsjettforslagene. Et reelt løft for barn og unges psykiske helse krever forpliktende tiltak og prioriteringer over tid, og disse medlemmer er skuffet over at planen beskriver utfordringer, men mangler forpliktelser. Disse medlemmer mener at opptrappingsplanen ikke svarer til alvorligheten og omfanget av barn og unge som strever med psykiske plager og lidelser.

Disse medlemmer viser til at NOVA-rapporten «Sosiale forskjeller i unges liv» slår fast at unge fra familier med lav sosioøkonomisk status i større grad oppgir å være plaget av angst og depressive symptomer. Helseforskjellene i Norge øker, og de sosiale helseforskjellene i Norge er større enn i flere andre europeiske land. Disse medlemmer mener dette er alvorlig, og godtar ikke at bakgrunn og inntekt skal avgjøre om barn og unge lever lange lykkelige liv.

Disse medlemmer viser til komiteens høring, der svært mange høringsinstanser uttrykte sterk misnøye med den fremlagte opptrappingsplanen, fordi den er vag og har store mangler. I flere høringsinnspill etterlyses en ny plan med konkrete, forpliktende og evaluerbare mål. Blant annet stiller Legeforeningen i sitt høringsinnspill spørsmålet om forslaget i hele tatt kan kalles en opptrappingsplan, og Barneombudet mener at opptrappingsplanen har store mangler, og ber Stortinget vurdere om planen bør sendes tilbake til Helse- og omsorgsdepartementet. Disse medlemmer viser til at flere høringsinstanser mener at den fremlagte opptrappingsplanen ikke sikrer et godt lavterskeltilbud til

barn og unge i kommunene, og at opptrappingsplanen burde inkludert psykisk helsevern.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en ny helhetlig og forpliktende opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse.»

Disse medlemmer viser til at 110 000 barn vokser opp i vedvarende fattigdom, og at dette tallet er økende. Dette er barn som allerede er i en sårbar situasjon. For disse barna og familiene er det ekstra viktig at det finnes åpne og allment tilgjengelige tilbud som sikrer deltakelse i fellesskapet. Lavterskeltilbud i kort avstand til hjemmet er avgjørende både som forebyggende tiltak og som tiltak ved behov.

Barn og unges psykiske helse – tall og utfordringer

Komiteen merker seg at Ungdata-rapporten 2018 slår fast at færre ungdommer enn før tror de kommer til å leve et godt og lykkelig liv. 14,8 pst. av jentene og 7,2 pst. av guttene på videregående skole oppgir å være veldig mye plaget av ensomhet. Tall fra Folkehelseinstituttet viser at psykiske lidelser utgjør over en firedel av den totale sykdomsbyrden i aldersgruppen 10 til 14 år. Dette øker til 30 pst. i aldersgruppen 15 til 19 år.

Komiteen viser til at i de siste fem årene har det vært en økning i andelen jenter i alderen 15–17 år som har fått diagnose etter utredning i psykisk helsevern. Økningen er fra 5 til 7 pst., og hoveddelen kan knyttes til en økning i depresjon, angstlidelser, tilpasningsforstyrrelser og spiseforstyrrelser.

Komiteen mener at alle barn og unge skal ha best mulig utgangspunkt for å leve lange, friske og lykkelige liv, og viser til at det er bred politisk enighet om en styrket innsats for barn og unges psykiske helse.

Komiteen viser til at det er en bekymringsfull økning i andelen studenter som rapporterer om psykiske helseplager. Tall fra Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) viser at én av fem studenter (21 pst.) hadde alvorlige psykiske symptomplager i 2014, og nå har dette økt til mer enn én av fire studenter (29 pst.). Komiteen mener at dette er en alvorlig utvikling som må tas på alvor. Komiteen viser til omtale av studenthelse ved behandlingen Folkehelsemeldinga – Gode liv i eit trygt samfunn (jf. Innst. 369 S (2018–2019)).

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at mange unge opplever press og bekymringer i hverdagen, og at stadig flere ungdommer rapporterer om psykiske helseplager. Flertallet viser til at opptrappingsplanen for barn og unges psykiske helse skal bidra til å snu denne utviklingen, slik at flere unge mestrer eget liv.

Flertallet viser til at regjeringen allerede har igangsatt svært mange tiltak for å hjelpe barn og unge å mestre eget liv. De siste tre årene har det vært en vekst på nærmere 2 500 årsverk i kommunalt psykisk helse- og rusarbeid, og en betydelig økning i antall kommuner som nå har psykologkompetanse. De første pakkeforløpene innen psykisk helse og rus har startet opp, og skal bidra til økt forutsigbarhet, likeverdig behandling og bedre samhandling. Flertallet understreker at ventetidene innen psykisk helsevern har gått ned, både for voksne og for barn og unge. Fra 2013 til 2018 er ventetiden for barn og unge redusert med seks dager.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at studieårene skal være en god tid, fylt med læring, nye venner og positive opplevelser. Dessverre er det mange som har et tøft møte med studenttilværelsen. Ifølge Studentenes helse- og trivselsundersøkelse (SHoT) har altfor mange symptomer på psykisk uhelse. Disse medlemmer mener det er behov for en stortingsmelding om studenthelse, som blant annet inkluderer en finansieringsordning for studenthelse som sikrer rask hjelp og kort tid til første møte med helsetjenesten, og en plan for økning i antall stillinger dedikert til studenthelse. Norsk studentorganisasjon og ANSA peker i høringsrunden på behovet for en melding som kan si noe om årsaker til psykisk uhelse blant studenter, og hvilke tiltak som kan iverksettes for å fremme psykisk helse og redusere risiko. Disse medlemmer mener at studenter i både inn- og utland bør omfattes. Stortingsmeldingen bør dekke både forebyggende tiltak på lærestedene og behandlingsrettede tiltak.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding om studenthelse.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det ikke lenger måles årsverksinnsats innenfor psykisk helsearbeid i kommunene, men at rapportering om dette er slått sammen med rapportering om kommunale årsverk i rusomsorgen. Disse medlemmer vil minne om at årene før rapporteringene ble slått sammen, var tendensen en reduksjon i årsverk innenfor psykisk helsearbeid, mens det var vekst i årsverk innenfor rusomsorgen.

Disse medlemmer merker seg Helsedirektoratets rapport om ventetider og aktivitet i spesialisthelsetjenesten 2. tertial 2019, som viser at antall døgnopphold i BUP ble redusert med 8,3 pst. Antall oppholds-døgn ble redusert med 16,5 pst., noe som betyr at gjennomsnittlig varighet på døgnoppholdene også er redu-

sert. Antallet direkte polikliniske kontakter økte noe sammenlignet med samme periode året før. Disse medlemmer mener at denne utviklingen med markert nedgang i døgnbehandling og oppholdstid er bekymringsfull, og viser til at det de siste årene har skjedd en nedbygging av sengekapasiteten i barne- og ungdomspsykiatrien. I 2013 var antallet døgnplasser i BUP for hele Norge 305, ifølge SSB. I 2015 var tallet 247, noe som tilsvarer en reduksjon på 19 pst. I 2018 var tallet steget til 262. Likevel er dette en markert nedgang siden 2013.

Disse medlemmer viser til FNs barnekonvensjon og at alle barn og unge har rett til et godt helsetilbud, også for psykisk helse. Barnets beste er et grunnleggende prinsipp som gjelder for alle beslutninger og handlinger som berører det enkelte barn. Disse medlemmer mener at en opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse burde hatt sterk rettighetsforankring, slik også UNICEF tar til orde for i sitt høringsinnspill. Disse medlemmer mener at planen burde ha innarbeidet konkrete tiltak som er målbare, som kan evalueres, og som gir konkrete forpliktelser både til storting og regjering, helseforetakene og kommunene. Disse medlemmer viser til behovet for økte og øremerkede midler til arbeidet for barn og unges psykiske helse.

Disse medlemmer viser til at psykisk helsevern for barn og unge ikke er inkludert i opptrappingsplanen, og mener at det er en stor mangel ved opptrappingsplanen. Disse medlemmer mener at psykisk helsevern burde vært en del av planen, og at helseforetakene burde vært forpliktet til å følge den gylne regel (mer vekst i psykisk helse enn i somatikk). Disse medlemmer viser til at rundt 5 pst. av barn og ungdom i alderen 0–17 år behandles i psykisk helsevern for barn og unge, og at de fleste behandles poliklinisk. Disse medlemmer viser til at Barneombudet i sin høringsuttalelse er bekymret for om barna som skrives ut fra psykisk helsevern, får den hjelpen de trenger. I opptrappingsplanen vises det til veilednings- og undervisningsplikten fra psykisk helsevern til helse- og omsorgstjenestene i kommunene, noe som er kjent blir nedprioritert flere steder.

Fremme barn og unges psykiske helse, livskvalitet og opplevelse av mestring

Komiteen viser til at regjeringen har satt følgende fem hovedmål under kapitlet Fremme barn og unges psykiske helse, livskvalitet og opplevelse av mestring:

1. Et samfunn som fremmer barn og unges psykiske helse og livskvalitet og reduserer sosiale forskjeller.
2. En familie og oppvekst hvor barn og unge opplever omsorg og trygghet.
3. Et leke- og læringsmiljø som fremmer barn og unges livsmestring og god psykisk helse.

4. En trygg digital hverdag.
5. Økt kunnskap om betydningen av levevaner for barn og unges psykiske helse og livskvalitet.

Program folkehelsearbeid

Komiteen viser til program for folkehelsearbeid (Folkehelseprogrammet), som er en tiåring satsing. Programmet skal bidra til en langsiktig styrking av kommunenes arbeid med å fremme befolkningens helse og livskvalitet. Barn og unge, psykisk helse og rusforebygging er sentrale tema. Komiteen mener det er nødvendig å styrke kommunen i arbeidet for barn og unges psykiske helse, og merker seg at regjeringen vil gjennomføre og følge opp utviklingen av folkehelseprogrammet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at regjeringen trekker frem Folkehelseprogrammet som et tiltak for å styrke arbeidet for barn og unges psykiske helse i kommunene. Fra 2019 har alle fylkene mulighet til å søke midler til tiltaksutvikling i kommunene gjennom Folkehelseprogrammet. Samtidig har ikke regjeringen finansiert denne utvidelsen tilstrekkelig, slik at de fylkene som var med i Folkehelseprogrammet i 2017 og 2018, nå må kutte i sine tiltak for å gi rom for at alle fylker kan delta. Disse medlemmer mener regjeringen burde ha fullfinansiert utvidelsen av Folkehelseprogrammet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at det så langt er igangsatt om lag 75 prosjekter i Folkehelseprogrammet, som ble opprettet i samarbeid med KS i 2017. Det forventes at det startes opp en rekke nye tiltak i de fylkene som fikk tilskudd i 2019. Flertallet viser til at tilskuddsmidlene til Folkehelseprogrammet innlemmes i rammetilskuddet til fylkeskommunene etter programperioden, jf. Meld. St. 6 (2018–2019) Oppgaver til nye regioner. Flertallet viser til at fylkeskommunene selv vedtar prioriteringene i sine budsjetter.

Flertallet viser til at regjeringen vil sikre at Helse- og omsorgsdirektoratets «Veiviser for psykisk helse og livskvalitet» evalueres, videreutvikles og revideres, med spesiell vekt på barn og unge.

Et samfunn som fremmer barn og unges psykiske helse og livskvalitet, reduserer sosiale forskjeller

Komiteen støtter regjeringen i at barn og unges psykiske helse og livskvalitet skal være tydelig i nasjonal, regional og lokal planlegging. Komiteen merker seg at regjeringen vil tydeliggjøre nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, samt tydeliggjøre

forventninger til fylkesmennene om psykisk helsefremmende arbeid i folkehelseloven.

Komiteen mener det er viktig med oppdatert kunnskap om barn og unges psykiske helse, og at utviklingen følges tett. Komiteen viser til at regjeringen vil vurdere å utarbeide og regelmessig utgi en samlet fremstilling av barn og unges oppvekstvilkår, livskvalitet og helse. Komiteen mener denne kunnskapen er viktig for å kunne gjøre riktige prioriteringer for å fremme barn og unges psykiske helse.

Komiteen merker seg at andelen barn som lever i familier med vedvarende lav inntekt, øker. Fattigdom påvirker blant annet helse, utdanningsmuligheter og sosialt liv. Komiteen viser til at det er et tverrpolitisk mål å bekjempe fattigdom, samt at alle barn skal oppleve gode oppvekstvilkår. Komiteen støtter regjeringen i at barn som vokser opp i lavinntektsfamilier, skal ha de samme mulighetene og den samme friheten til å skape sin egen fremtid som alle andre. Komiteen merker seg at regjeringen vil videreføre og styrke redusert foreldrebetaling for barn av foreldre med lav inntekt og tilrettelegge for at vanskeligstilte barnefamilier bor i et egnet bomiljø.

Komiteen støtter regjeringen i at frivillighet, kultur og idrett er viktige arenaer for å bidra til god psykisk helse og forebygge ensomhet og utenforskap. Deltakelse i fritidsaktiviteter gir tilgang til opplevelser, mestring, venner og sosial tilhørighet. Komiteen mener det er bekymringsfullt at undersøkelser viser en sammenheng mellom foreldrenes bakgrunn og om barn og unge deltar i fritidsaktiviteter eller ikke. Barn med foreldre med høy inntekt og høy utdanning deltar oftere i fritidsaktiviteter enn andre. Komiteen merker seg at regjeringen vil innføre et fritidskort for alle barn i alderen 6–18 år, etter mønster fra ordningen på Island. Komiteen mener det er viktig å legge til rette for at alle barn får mulighet til å delta på fritidsaktivitet, og støtter en oppfølging av Fritidserklæringen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener at grunnlaget for en god helse skapes der barn og unge lever livene sine. Dette er i familien, i barnehagen og på skolen, ved studiestedet, i fritiden og i nærmiljøet. Flertallet mener derfor at innsatsen må rettes inn mot de arenaene hvor barn og unge befinner seg, både fysisk og digitalt.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at opptrappingsplanen inneholder tiltak for å gjøre hjelpen mer tilgjengelig og nær for barn og unge som trenger behandling for psykiske helseutfordringer.

Dette flertallet viser til at regjeringens arbeid for å sikre gode oppvekstvilkår for barna våre og unge er godt forankret i Granavolden-plattformen. Til grunn for regjeringens politikk ligger synet på det enkelte menneskes unike, iboende og ukrenkelige egenverdi. Barn er selvstendige individer med individuelle rettigheter, og barns beste må legges til grunn. Dette flertallet viser til at gode oppvekstvilkår innebærer at barn og unge blir sett og hørt, opplever åpenhet om psykisk helse, og får tidlig og god hjelp ved behov.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at barn stenges ute fra fellesskapet i barnehage og SFO. Økte barnehagepriser og de høye SFO-prisene kan føre til at flere foreldre ikke tar seg råd til å la barna gå i barnehage og på SFO. Mer behovsprøving av tjenester gir et tilbud til noen få. På sikt reduserer det oppslutningen om spleiselaget vi trenger for å ha en sterk velferdsstat for alle. Regjeringen har gjort barnehage billigere for noen få, men dyrere for mange. Prisen for en barnehageplass har økt med opptil 3 400 kroner i året. Fra august 2019 vil maksprisen for første gang være på over 3 000 kroner i måneden, og statsbudsjettet for 2020 innebærer at maksprisen økes med ytterligere 95 kroner, til 3 135 kroner per måned. De økte prisene rammer vanlige familier, også mange av dem som sliter med dårlig økonomi.

Disse medlemmer viser til at det i dag er 100 000 barn som ikke går i SFO eller på aktivitetsskole (AKS). Mange velger bort SFO fordi familien ikke har råd. Det gjelder barn i 1.–4. klasse som ikke får delta i leken, læringen og fellesskapet SFO/AKS byr på, og der mange er blant dem som hadde hatt aller størst glede og nytte av et godt SFO-tilbud.

Disse medlemmer viser til at en av årsakene til at barnehageprisene har økt, er at regjeringen har innført behovsprøvde ordninger for de med aller dårligst råd. Men grensene for å kvalifisere for rabatterte barnehager er svært lave. Familien må tjene under 574 750 kroner i året – til sammen. Den lave inntektsgrensen kan fungere som en fattigdomsfelle for mange familier, altså at det vil lønne seg mindre å komme i jobb. Med dagens lave inntektsgrense vil de fleste familier miste gratis kjernetid eller redusert barnehagepris dersom man går fra at kun den ene er i jobb til at begge deltar i arbeidslivet. Tjener husholdningen én krone mer enn inntektsgrensen, risikerer de at barnehageprisen mer enn doubles. I praksis kan det bety at hele eller store deler av gevinsten ved å gå ut i arbeidslivet går til barnehageregningen. Vinninga går opp i spinninga – systemet gjør at det ikke lønner seg å gå ut i jobb.

Disse medlemmer viser til at foreldres deltakelse i arbeidslivet er viktig for barns oppvekstvilkår. Å vektlegge universelle velferdstjenester som barnehage

og aktivitetsskole fremfor kontantytelser gjør det mer attraktivt for småbarnsforeldre å jobbe. Det styrker arbeidslinja. Lav yrkestilknytning øker risikoen for dårlig råd, eller såkalt vedvarende lavinntekt. Disse medlemmer vil ha et bedre tilbud for alle i barnehage og SFO.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener det er viktig at alle barn har mulighet til å gå i barnehage, uavhengig av foreldrenes inntekt. Flertallet støtter derfor innføringen av gratis kjernetid for to-, tre-, fire- og femåringer, som betyr at om lag 45 000 barn får rett til gratis kjernetid i barnehagen. Flertallet viser til at regjeringen viderefører både ordningen med gratis kjernetid og ordningen med et nasjonalt minstekrav til redusert foreldrebetaling for familier med lav inntekt. Flertallet mener det er riktig av regjeringen å prioritere barn i familier med lavere inntekt, slik at alle får muligheten til å delta i det viktige barnehagefellesskapet.

Flertallet vil samtidig understreke at regjeringen ikke legger opp til en økning i maksprisen i barnehager for 2020 ut over lønns- og prisvekst. Flertallet merker seg at regjeringen har foreslått å øke inntektsgrensen for gratis kjernetid i tråd med pris- og lønnsvekst. Flertallet viser til at de reelle prisene i norske barnehager var høyere i flere år for barnehagefamiliene da Arbeiderpartiet satt i regjering, enn de er under dagens regjering.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at inntektsforskjellene i Norge har økt på grunn av regjeringens usosiale skattepolitikk, og at Norge har økende sosiale helseforskjeller. Disse medlemmer viser til at et samfunn med små forskjeller og trygge velferdstilbud er viktig for å skape et helsefremmende samfunn og forebygge psykisk uhelse blant barn og unge. Disse medlemmer mener at kommunene må få rammer slik at de gjøres i stand til å utvikle sine tjenester, både innenfor barnehage, skole og i helsetjenesten for øvrig, slik at det kan utvikles helsefremmende samfunn og bedre forebygging for at barn og unge skal få tidlig hjelp ved psykisk lidelse. Disse medlemmer vil understreke at psykisk helsearbeid i kommunene trengs på tjenester på ulike nivå, og at barn og unges hverdagsarenaer er de viktigste områdene for tilrettelegging for psykisk helse. Helsestasjon, skolehelsetjenesten og fastlegeordningen er alle sentrale. En annen sentral tjeneste er pedagogisk-psykologisk tjeneste. Disse medlemmer viser til Folkehelseinstituttets rapport fra 2011 «Bedre føre var», som ga en samlet framstilling av tiltak som kan fremme psykisk helse og forebygge psykiske lidelser og plager. I rapporten ble det blant annet pekt på disse sentrale områdene:

høy sysselsetting, helsefremmende skoler, høykvalitetsbarnehager, hjemmebesøk til førskolebarn, styrking av foreldreferdighetene, arbeid med bistand, kurs og programmer for mestring av angst og depresjon, programmer for forebygging av søvnproblemer og sterk evalueringsforskning.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til Dokument 8:41 S (2013–2014), representantforslag fra representanter fra Senterpartiet om en femårig kommunal opptrappingsplan for psykisk helse, som bygget nettopp på å utvikle disse sentrale tiltakene. Senterpartiet foreslo i dette forslaget en opptrappingsplan med øremerkede midler, som skulle omhandle både forebygging, diagnostikk, tidlig hjelp og behandling for øvrig, rehabilitering, oppfølging, psykososial støtte og veiledning, samt henvisning til spesialisthelsetjenesten. Disse medlemmer viser til at mange kommuner i dag mangler en god førstelinjetjeneste som kan tilby barn og unge tilfredsstillende behandling ved psykiske lidelser.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at det i Senterpartiets alternative statsbudsjett for 2020 foreslås en økning av den økonomiske rammen til kommunene med 4,4 mrd. kroner, nettopp for å kunne styrke det kommunale tjenestetilbudet. I tillegg foreslås det en styrking av økonomien i offentlige sykehus med 1 mrd. kroner, herunder øremerkede midler til distriktpsykiatriske sentra og barne- og ungdomspsykiatrien.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til høringsinnspill fra Juvente om Islandsmodellen, Youth in Iceland. Islandsmodellen viser hvordan samordnet innsats mellom forskning, fritid og forebygging kan endre et helt land med hensyn til sentrale risikofaktorer for senere skjevutvikling. Gode oppvekstvilkår og meningsfylt fritid gir aktive unge som tar gode helsevalg. Disse medlemmer mener at regjeringen bør se til Island for å vurdere tilsvarende helhetlig satsing for å sikre barn og unge gode oppvekstvilkår og forebygge rusmiddelbruk.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at de åpne, gratis fritidstilbudene er et viktig supplement til det organiserte fritidstilbudet. Ved å lage felles, attraktive møteplasser for ungdom skaper man plasser der alle er inkludert, også de som ikke har råd eller mulighet til å melde seg på de organiserte tilbudene. Ifølge Ungdata er fritidstilbud og ungdomsklubber den nest største fritidsarenaen for ungdom i dag, men det er store forskjeller på tilgangen i landets kommuner. Det mener

disse medlemmer er bekymringsfullt. I Kulturutredningen 2014 ble fritidsklubbene definert som en del av den kulturelle grunnmuren, sammen med folkebibliotekene og kulturskolene. Likevel har fritidsklubbene og ungdomskulturhusene ingen beskyttelse i lovverk eller forskrift, slik kulturskole og folkebibliotek har. Det er heller ikke satt krav til kvalitet og relevans ved de tilbudene som finnes. Disse medlemmer mener at det bør sikres at alle kommuner er pålagt å tilby åpne og gratis fritidstilbud til ungdom i kommunen. Tilbudene må utformes etter behov i kommunen og sammen med frivilligheten, men det må ligge et krav til grunnbemanning, kompetanse hos de ansatte og unges rett til medvirkning i bunn. Disse medlemmer viser til at det tidligere fantes en egen etableringsstøtte for kommuner som ønsket å starte opp fritidsklubber, og mener denne bør gjeninnføres.

Disse medlemmer viser til at ved å sørge for lik tilgang til utstyr og idrettsarenaer gir man alle barn og unge mulighet til å delta i aktiviteter som ellers krever dyrt og vanskelig tilgjengelig utstyr. Disse medlemmer mener utstyrssentraler er en effektiv og byråkratisk måte å utjevne sosiale forskjeller på, og som også øker deltagelse og fysisk aktivitet. Disse medlemmer mener derfor det må utarbeides en helhetlig plan for utstyrssentraler og -ordninger, som inkluderer en nasjonal kartlegging av dagens tilbud og utarbeidelse av veiledende retningslinjer for kvalitet, tilgjengelighet og barns sikkerhet og personvern, slik at alle barn og unge, inkludert unge med ulike funksjonshemninger, sikres tilgang på en utstyrssentral.

En familie og oppvekst hvor barn og unge opplever omsorg og trygghet

Komiteen viser til at regjeringen i opptrappingsplanen understreker at familier med sammensatte problemer skal være trygge på at det sosiale sikkerhetsnettet fungerer og fanger opp utfordringer i tide. Komiteen mener det er viktig med tiltak som fremmer tilgjengelige koordinerte tjenester for familier med sammensatte problemer. Komiteen merker seg at regjeringen viser til regjeringens strategi for foreldrestøtte, som ble fremmet i 2018. Det har de siste årene vært en økt oppmerksomhet rundt foreldres skjermbruk og samspillet med barn. Komiteen støtter regjeringen i at det er behov for økt kunnskap om sosialt samspill mellom foreldre og barn, herunder betydningen av foreldrenes skjermbruk og psykiske helse.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener alle barn har rett til gode oppvekstvilkår. Dette betyr frihet fra vold, seksuelle overgrep og annen omsorgssvikt. Vold i nære relasjoner er et stort og alvorlig problem, og regjeringen vil føre en

aktiv politikk som bekjemper dette. Regjeringen vil drive en aktiv og målrettet politikk som legger godt til rette for at foreldre best mulig kan klare omsorgsrollen, særlig rettet mot sårbare foreldre som har et dårligere utgangspunkt enn mange andre for å lykkes.

Flertallet understreker behovet for målrettet innsats for å bekjempe fattigdom og sosial nød, spesielt blant barnefamilier. Trygg og god omsorg, samt gode barnehager og skoler, er grunnleggende for å sikre like muligheter og gode levekår for alle. Det sosiale sikkerhetsnettet må styrkes, slik at barn og unge får god hjelp og oppfølging når de trenger det. Flertallet viser til at regjeringen vil styrke redusert foreldrebetaling og gratis kjernetid i barnehage for barn av foreldre med lav inntekt, og går inn for å øke barnetrygden med 7 600 kroner for barn fra 0 til fylte 6 år. Flertallet mener dette er tiltak som vil bidra til å redusere sosiale forskjeller.

Flertallet viser til at regjeringen vil øke og spre kunnskapen om sosialt samspill mellom foreldre og barn, herunder betydningen av foreldres skjermbruk for barnas tilknytning og psykiske helse.

Et leke- og læringsmiljø som fremmer barn og unges livsmestring og god psykisk helse

Mobbing

Komiteen viser til at mobbing kan ha alvorlige konsekvenser for barn og unges psykiske helse. Mobbing påvirker i høy grad skolebarns hverdag og trivsel. I elevundersøkelsen fra 2018 svarte 6,1 pst. av elevene at de mobbes på skolen 2–3 ganger i måneden eller oftere. Forskning om mobbing i barnehagen viser at 8–12 pst. av barna opplever mobbing, noen også av voksne. Komiteen mener mobbing er et alvorlig problem, og at alle barn skal oppleve et psykososialt miljø i skole og barnehage som fremmer trivsel og mestring. Komiteen viser til at undersøkelser viser at barn med særlige behov er mer utsatt for mobbing, og at mobbing er mer utbredt blant barn og unge med lav sosioøkonomisk bakgrunn. Komiteen merker seg at regjeringen har iverksatt nye tiltak mot mobbing, herunder lovendring og kompetanseheving samt støtte og veiledning av barn og unge som utsettes for mobbing.

Komiteen mener det er viktig at barn og unge som er utsatt for mobbing, følges opp på en god måte. Ifølge en kunnskapsoppsummering er det behov for mer forskning om effektive tiltak for oppfølging. Komiteen merker seg at regjeringen vil styrke oppfølgingen av de som har vært utsatt for mobbing, blant annet gjennom kunnskapsinnhenting.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at Arbeiderpartiet i 2016 fremmet 21 forslag i Stortinget, basert på Djupedal-utvalgets anbefalinger for å bekjempe mobbing i skolen. Det ble blant annet fremmet for-

slag om å satse mer på kompetanseheving av skolens personale, økt støtte til organisasjoner som arbeider mot mobbing, etablering av beredskapsteam mot mobbing i alle kommuner, og at det skal satses mer på sosialpedagogisk rådgivning og miljøarbeidere på skoler med store læringsmiljøutfordringer.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at Senterpartiet i Stortinget støttet alle de 21 tiltakene i representantforslaget for å bekjempe mobbing i skolen.

Barnehager

Komiteen støtter regjeringen i at viktige verdier som skal gjenspeiles i barnehagen, er å møte barns behov for omsorg, trygghet og annerkjennelse, og å sikre at barn får ta del i og medvirke i fellesskapet. Komiteen viser til forskningsprosjektet GoBan (Gode barnehager for barn i Norge) har synliggjort at det er store forskjeller i kvaliteten mellom barnehagene. Komiteen understreker at barnehager med god kvalitet kan ha viktige forebyggende effekter på barns utvikling. Komiteen merker seg at regjeringen vil sette i gang lovarbeid om et trygt og godt barnehagemiljø, samt følge opp ny bemanningsnorm og skjerpet pedagognorm i barnehagen.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at bemanningsnormen og krav til pedagogtettethet har møtt stor kritikk for å ikke være fullfinansiert. For å styrke kvaliteten i barnehagene foreslås det i Senterpartiets alternative statsbudsjett for 2020 400 mill. kroner til å fullfinansiere bemanningsnormen i barnehagene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener barns rett til en trygg oppvekst er grunnleggende for å skape et godt samfunn for alle. Det er viktig at samfunnet har gode ordninger for å ivareta barn som ikke opplever trygghet i hjemmet. Det betyr høykvalitets barnehager, oppfølgingsprogrammer i familier via helsestasjoner osv. Regjeringen har styrket helsestasjonene slik at de kan gi sårbare foreldre enda tettere oppfølging i barnets første leveår. Flertallet vil understreke at en trygg tilknytning mellom barn og deres omsorgspersoner er noe av det viktigste for å fremme god psykisk helse hos barn.

Flertallet viser til at regjeringen vil følge opp ny forskrift om rammeplan for barnehagenes innhold og oppgaver, sette i gang et lovarbeid om et trygt og godt barnehagemiljø, følge opp ny bemanningsnorm og skjerpe pedagognormen i barnehagen, ta i bruk kunnskap fra MoBa Kinder, GoBaN, SOL-studien, Stavangerprosjektet m.m., og bidra til at kunnskap fra andre studier om kvalitet i barnehagene blir tatt i bruk, og følge utviklingen med fylkesvise og regionale mobbeombud.

Flertallet mener dette er tiltak som fremmer et godt leke- og læringsmiljø og gir barn bedre forutsetning for livsmestring og god psykisk helse.

Flertallet viser til at regjeringen vil foreslå å inkludere ensomhet i folkehelseloven § 7 og gjennomføre og følge utviklingen av Folkehelseprogrammet (2017–2026), herunder tiltak for å forebygge vold og overgrep og synliggjøring av ensomhet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener vi i fellesskap må gjøre mer for å sikre at alle barnehager har god kvalitet. Disse medlemmer mener at kvalitetsforskjellen i norske barnehager viser at det er behov for tiltak som sikrer god bemanning, riktig kompetanse hos ansatte samt sanksjonsmuligheter overfor barnehager som ikke overholder barnehagelovens krav om bemanning. Disse medlemmer viser til at bemanningsnormen har skapt stort engasjement blant både foreldre og ansatte gjennom foreldreopprøret og barnehageopprøret. Disse medlemmer vil understreke at norske barnehager i hovedsak gir barn et trygt, godt og forsvarlig tilbud, men er enig i at en god bemanningsnorm er viktig for å sikre alle barn et godt barnehagetilbud. Disse medlemmer viser til at regjeringen ikke har sørget for at det foreligger et nødvendig kunnskapsgrunnlag for å behandle flere av problemstillingene foreldre og ansatte reiser. Disse medlemmer mener det er avgjørende at normen evalueres for å etterse at kommuner og private eiere tar normen i bruk etter intensjonen, og for å sikre et kunnskapsgrunnlag som kan bidra til å avgjøre hva slags endringer som eventuelt bør gjøres for å sikre at normen blir et godt kvalitetsverktøy. Disse medlemmer mener en slik evaluering gjerne kan skje gjennom en følgegruppe eller tilsvarende evaluering av partene, foreldre og barnehageeier.

Disse medlemmer fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen iverksette en evaluering av bemanningsnormen i barnehager, som ser på om kommuner og private eiere har tatt i bruk normen etter intensjonen, om finansieringen er tilstrekkelig og gi et kunnskapsgrunnlag som kan bidra til å avgjøre hva slags endringer som eventuelt bør gjøres for å sikre at normen blir et godt kvalitetsverktøy.»

«Stortinget ber regjeringen gjennomføre en ny barnetilsynsundersøkelse for å få oppdatert informasjon om barnas oppholdstid i barnehagen og når i løpet av barnehagedagen barna oppholder seg i barnehagen, og vurdere behovet for endringer i bemanningsnormen knyttet til dette.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil at alle barn skal ha en god og trygg skole- og barnehagehverdag. Flertallet viser til at det nye lovverket som ble innført i 2017, understreker dette, og at regjeringen har fulgt opp med betydelige midler til kompetanseheving og innføring av mobbeombud i alle fylker. Flertallet merker seg at innsatsen mot mobbing er mer enn tredoblet siden 2016, og at regjeringen foreslår i 2020 å videreføre det viktige arbeidet med å heve kompetansen i norsk skole og barnehage til å forebygge, avdekke og håndtere mobbing. Flertallet viser til at foreløpig evaluering av den nye mobbeloven tyder på at endringene ser ut til å virke i tråd med intensjonen, og at aktivitetsplikten gjør at flere elever blir tatt på alvor. Trygge rammer og et godt læringsmiljø er avgjørende for barns psykiske helse, læring og trivsel. Flertallet viser videre til at regjeringen har varslet et strengere og tydeligere regelverk for psykososialt barnehagemiljø.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen foreslå tiltak som strammer inn på manglende vikarbruk ved fravær.»

«Stortinget ber regjeringen innføre et særskilt krav til bemanning for barnehager med særlig lange åpningstider, eksempelvis åpningstider på over 10,5 timer per dag.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, ønsker barnehager som gir trygg og god omsorg og stimulerer til læring, mestring og utvikling. Flertallet viser til at regjeringen har bidratt til en rekke positive løft for barnehagesektoren. Flertallet er særlig opptatt av at barnehager med lavere kvalitet får hjelp til å heve kompetansen og kvalitetsarbeidet. Flertallet mener trygge fagpersoner er avgjørende for å ha god kvalitet i barnehagen. Flertallet viser til at regjeringen har skjerpet pedagogtetttheten og foreslått en minstenorm for bemanning i barnehagene, slik Stortinget har vedtatt. Flertallet viser til at antall kommuner som ikke oppfyller normen, er redusert fra 106 i 2017 til 31 kommuner i 2018. Flertallet viser videre til at regjeringens forslag til bemanningsnorm fulgte de samme prinsippene og forholdstall som regjeringen Stoltenberg foreslo i 2013, og er i tråd med veileder for statlig styring av kommuner og fylkeskommuner.

Skolen

Komiteen viser til at Kunnskapsdepartementet i 2017 satte i gang arbeidet med å fornye alle fagene i grunnskolen og fellesfagene i videregående opplæring. Gjennom fagfornyelsen skal det innføres tre tverrfaglige temaer, ett av disse temaene er folkehelse og livsmestring. De nye læreplanene skal tas i bruk høsten 2020. Komiteen mener det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring kan være viktig for å forebygge og gi barn og unge verktøy for å mestre utfordringer i hverdagen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til Meld. St. 6 (2019–2020) Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO, og behandlingen av denne i utdannings- og forskningskomiteen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det er viktig at det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring innføres i skolen slik at barn og unge får anvendbar kunnskap til å fremme god psykisk og fysisk helse. Disse medlemmer er kjent med at høringsutkast til ny læreplan har fått kritikk av fagpersoner for å ikke på en tilstrekkelig måte innføre psykisk helse som et tverrfaglig tema. Disse medlemmer forventer at endelig utkast til læreplanene på en god måte innfører psykisk helse som et tverrfaglig tema.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at livsmestring på timeplanen må bety at barna allerede fra første klasse skal lære å håndtere stress, sosialt press og følelser og bli utrustet med alderstilpassede verktøy for å ta godt vare på seg selv og andre. Folkehelse og livsmestring i skolen bør inneholde en bedre seksualundervisning, kunnskap om grensesetting, følelser og kjønns mangfold.

Disse medlemmer viser til at mange ungdommer oppgir skolestress som en årsak til psykiske helseplager. Disse medlemmer mener elever bør møte mindre stress og press i skolen, og viser til at Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil fjerne unødvendig testing i skolen. Disse medlemmer mener det trengs mer kunnskap om skolestress i norsk skole.

På denne bakgrunn fremmer komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gå gjennom eksisterende faktagrunnlag for å se samlet på bruken av skoletesters effekt på elevers psykiske helse.»

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener det er viktig at skolen skaper et leke- og læringsmiljø som fremmer barn og unges livsmestring og psykiske helse. Dette medlem viser til Senterpartiets representantforslag om behovet for evaluering av seksårsreformen med sikte på å innrette skolen slik at den bedre ivaretar behovene til de yngste elevene, jf. Dokument 8:149 S (2017–2018) og Innst. 317 S (2017–2018), og at Stortinget i forbindelse med behandlingen vedtok å igangsette en ekstern evaluering av forholdet mellom intensjonen og prinsippene for skolestart for seksåringene sammenlignet med dagens situasjonen for seksåringene i skolen.

Dette medlem vil understreke at mange elever føler på stort press i skolehverdagen og at overdreven testing kan medvirke til dette. Dette medlem viser til NOVA-rapporten «Stress og press blant ungdom: erfaringer, årsaker og utbredelse av psykiske helseplager». Forskerne så en klar sammenheng mellom psykiske helseplager og opplevd skolepress, og at årsaken kan være testing og målinger. Dette medlem viser i den forbindelse til Senterpartiets representantforslag om å endre systemet med nasjonale prøver til utvalgsprøver og redusere testingen i grunnskolen, jf. Dokument 8:15 S (2014–2015) og Innst. 135 S (2014–2015).

Kroppspress, selvbilde og psykisk helse

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti er glad for å ha fått gjennomslag for en bedre regulering av forhold som påfører mange unge et kroppspress som kan medføre store psykiske problemer. Disse medlemmer viser til Stortingets behandling av representantforslag om kroppspress og reklameindustrien, Dokument 8:187 S (2017–2018), jf. Innst. 344 S (2017–2018). Stortinget vedtok å be regjeringen foreslå endringer i bestemmelsen i markedsføringsloven § 2 om god markedsføringsskikk, slik at reklame ikke viser uriktig eller usunt skjønnhetsideal, samt utrede en innstramming i reguleringen av kommersiell markedsføring av kosmetisk kirurgi som bidrar til usunt kroppsideal og som også når barn og unge. Forslagene fikk flertall med stemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Miljøpartiet de Grønne og Rødt.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til representantforslag fra representanter fra Arbeiderpartiet om et mer regulert marked for kosmetiske injeksjoner (Dokument 8:174 S (2017–2018), jf. Innst. 348 S (2017–2018)), som ble behandlet av Stortinget i juni 2018. Arbeiderpartiet fikk flertall for forslag om et mer regulert marked for kosmetiske injeksjoner, herunder aldersbegrensninger, krav til behandlere og lokaliteter.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til forslag til gjennomgang og vurdering av innstramming av etiske retningslinjer for annonsører, økt tilsyn, reguleringer og endring av markedsføringsloven for å motvirke uheldig påvirkning fra usunn markedsføring på barn og unge. Disse medlemmer støtter strengere reguleringer av usunn markedsføring som kan virke skadelig for barn og unges psykiske helse og skape kroppspress, men savner en tidsramme for de aktuelle vurderingene, samt forpliktende og målbare tiltak.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til representantforslag fra representanter fra Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Miljøpartiet de Grønne om å forebygge kroppspress hos barn og unge, Dokument 8:26 S (2015–2016), jf. Innst. 327 S (2015–2016).

En trygg digital hverdag

Komiteen viser til NOVA-rapporten «Stress og press blant ungdom». Rapporten undersøker sammenhenger mellom psykiske helseplager, skolestress, kroppspress og sosiale medier. Rapporten viser at det er relativt sterk sammenheng mellom kroppspress og depressive plager blant jenter, men noe svakere sammenheng blant gutter. Det påpekes at det mangler kunnskap om gutters forhold til psykisk helse og kropp. Komiteen merker seg at regjeringen arbeider med å opprette et faglig utvalg for influenser-markedsføring etter modell av matbransjens faglige utvalg.

Komiteen merker seg at regjeringen følger opp anmodningsvedtak om regulering av kosmetiske injeksjoner og usunn reklame rettet mot barn og unge.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at mange unge rapporterer om økt kroppspress i sosiale medier. Flertallet viser til at regjeringen vil sikre et forsterket tilsyn med usunn reklame rettet mot barn og unge, gjennomgå og vurdere endringer i regelverket for tilbud og bruk av kosmetiske injeksjoner, gjennomgå og vurdere innstramninger i reguleringen av kommersiell markedsføring av kosmetisk kirurgi, foreslå endringer i markedsføringsloven § 2 for å presisere at annonsører skal sørge for at reklamen ikke viser et urealistisk eller usunt skjønnhetsideal, og foreslå endringer i markedsføringsloven § 21 for å motvirke kroppspress mot barn og unge.

Internettrelaterte overgrep og seksuell trakassering

Komiteen viser til at Medietilsynets undersøkelse fra 2018 viser at 26 pst. av jentene og 10 pst. av guttene i

alderen 13–18 år hadde fått kommentarer som de opplever som sårende, ubehagelige eller truende. Komiteen merker seg at politiet oppgir at saksomfanget knyttet til ulovlig deling av overgrepsmateriale, intime bilder og filmer har økt. Komiteen viser til at det er bred politisk enighet om en styrket innsats mot internettrelaterte overgrep. Komiteen mener det er positivt at regjeringen vil utarbeide en egen strategi mot internettrelaterte overgrep.

Komiteen viser til at regjeringen vil utarbeide en egen strategi mot internettrelaterte overgrep samt utarbeide nasjonale retningslinjer for bruk av løsninger som skjuler alvorlig skadelig innhold på digitale enheter som barn og unge bruker i barnehagen og skolen. Komiteen viser til at regjeringen også vil utarbeide nasjonale retningslinjer for barnehage- og skoleeiere om bruk av løsninger som skjuler alvorlig skadelig innhold på nettbrett, PC og lignende digitale enheter som barn og unge bruker i barnehagen og på skolen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det haster å få på plass en slik strategi og retningslinjer.

Økt kunnskap om betydningen av levevaner for barn og unges psykiske helse og livskvalitet

Komiteen viser til at en rekke studier som omhandler levevaner, viser at de levevanene som er positive for den fysiske helsen, også er positive for den psykiske helsen. Komiteen merker seg at de fleste undersøkelsene omhandler ulike levevaner og psykisk helse blant voksne. Komiteen mener det er viktig med god kunnskap om hvordan levevaner påvirker barn og unges psykiske helse, og viser til at regjeringen vil gjennomføre kunnskapsoppsummeringer og initiere forskning om betydningen av levevaner for barn og unges psykiske helse.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, vil at informasjon om betydningen av levevaner for psykisk helse skal inkluderes på ung.no, for å gi bedre informasjon om blant annet rusmidler.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til Actis sitt høringsinnspill om at det er tett sammenheng mellom psykisk uhelse og rusmiddelproblematikk. Ungdom som har fått behandling for psykisk sykdom, bruker oftere rusmidler og har mer risikabel rusbruk enn andre. Actis viser til at det siden 2010 har vært 40 pst. økning i personer som søker behandling i spesialisthelsetjenesten for sin cannabisavhengighet. Mange barn, et sted mellom 50 000 og

150 000, lever sammen med voksne med risikofylte drikkevaner. Disse medlemmer mener at en opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse også må omfatte rusforebyggende tiltak. Disse medlemmer viser til høringsinnspill fra Den norske legeforening om at tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) i hovedsak er innrettet mot voksne, og at psykisk helsevern for barn og unge har mangelfull kompetanse i håndtering av rusproblematikk. Disse medlemmer mener at helsetilbudet til unge med rusmiddelproblemer må styrkes betraktelig.

Disse medlemmer viser til at regjeringen i opptrappingsplanen skriver at fysisk aktivitet kan være viktig for å fremme både læring og fysisk og psykisk helse. Norges idrettshøyskole har gjennomført en studie om utprøving av fysisk aktivitet for elever på ungdomstrinnet. Undersøkelsen viser at elever som fikk bevege seg mer, lærte bedre. I tillegg førte det til bedre trivsel, bedre læringsmiljø og bedre fysisk form. Disse medlemmer viser til representantforslag om å innføre en ordning som sikrer elever på 1.–10. trinn minst én time fysisk aktivitet hver dag, Dokument 8:8 S (2017–2018), jf. Innst. 51 S (2017–2018). Stortinget fattet følgende vedtak 7. desember 2017:

«Stortinget ber regjeringen fremme sak for Stortinget om en ordning som sikrer elever på 1.–10. trinn minst én time fysisk aktivitet hver dag innenfor dagens timetall.»

Vedtaket fikk flertall, mot Høyre, Fremskrittspartiet og Venstres stemmer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen er i gang med å legge til rette for økt fysisk aktivitet i skole og SFO, med mål om én times daglig fysisk aktivitet uten at det går på bekostning av lærernes metodefrihet, i tråd med komitémerknad i Innst. 12 S (2018–2019). Flertallet viser til at regjeringen vil samle en rekke tiltak for økt fysisk aktivitet i barnehage, skole og SFO i satsingen «Barn og unge i bevegelse,» og at fysisk aktivitet vil være et tema i det støtte- og veiledningsmateriellet som skal utvikles til ny nasjonal rammeplan for skolefritidsordningen. Flertallet viser til at regjeringen har lagt lærernes metodefrihet til grunn i sitt arbeid med fysisk aktivitet, og vurdert løsninger som ikke bidrar til unødig byråkratisering eller detaljstyring av sektoren. Flertallet er gjort kjent med at flere skoler prioriterer fysisk aktivitet i ulike former, og synes det er bra at regjeringen ønsker å bidra til erfaringsdeling og spredning av kunnskap og pedagogiske opplegg som bygger opp under lærernes faglige skjønn og ansvar.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til at det er flertall i Stortinget for å

overføre oppfølgingen av rus til eget bruk fra justissektoren til helsevesenet, og at rusreformutvalget leverer sin gjennomgang av dette i desember 2019. Dette medlem ser fram til forslagene, men er bekymret over at det i mandatet er foreslått at overføringen skal gjøres innenfor dagens økonomiske rammer. Dette medlem viser til at en god oppfølging av personer i rus krever god tilgang på lavterskeltilbud, en reell opptrappingsplan og bedre sammenheng mellom de ulike forvaltningstilbudene. Dette medlem understreker også at det er viktig at en ny ruspolitikk ikke må bety at vi går fra ett strafferegime til et annet, og at helsevesenet ikke skal pålegges nye tvangstiltak overfor unge som blir tatt med små doser.

Tidlig innsats

Komiteen viser til at regjeringen har satt følgende tre hovedmål under kapittelet Tidlig innsats:

1. Familiestøttende tiltak skal settes inn tidlig.
2. Barnehagen og skolen skal videreutvikle sin kompetanse til å se og handle tidlig.
3. Flere unge skal raskt komme over i utdanning, aktivitet og arbeid.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen vil prioritere tidlig innsats og forebyggende tiltak, og mener at innsatsen må settes inn tidligst mulig for dem som sliter med psykiske problemer. Støtte og hjelp på et tidlig tidspunkt kan bidra til å forebygge at problemer vokser seg større, og at behovet for hjelp blir mer omfattende på sikt.

Flertallet viser til at en viktig tjeneste for barn og unge er helsestasjons- og skolehelsetjenesten. I perioden 2013–2020 har regjeringen tilført over 1,3 mrd. kroner til denne tjenesten. Det har vært en betydelig årsverksutvikling i helsestasjons- og skolehelsetjenesten etter 2013, ifølge tall fra SSB. Fra 2013 til 2017 økte antall årsverk med nesten 1 000 (975 årsverk). På grunn av et tidsseriebrudd i SSB-tallene er ikke periodene 2013–2017 og 2017–2018 helt sammenlignbare. I perioden 2013–2017 økte antall helsesykepleiere med 544 årsverk. Fra 2017 til 2018 økte det med 125 årsverk.

Flertallet viser til at regjeringen har sørget for over 590 nye psykologer i kommunene, noe som bidrar til å styrke både det helsefremmende og forebyggende arbeidet i kommunene. Flertallet viser til at alle kommuner også skal ha psykologkompetanse fra 1. januar 2020. Dette vil også bidra til en bedre oppbygging av lavterskel behandlingstilbud. Flertallet viser til at regjeringen, gjennom opptrappingsplanen, vil igangsette et pilotprosjekt for lavterskel behandling av psykiske helseutfordringer for barn og unge.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti slutter opp om at helsestasjons- og skolehelsetjenesten er viktig for tidlig innsats, foruten tverrfaglig kompetanse på skolene. En god kommuneøkonomi er avgjørende for at kommuner og fylkeskommuner skal kunne prioritere folkehelse og forebygging, for eksempel på skolene og ved å styrke skolehelsetjenesten. Disse medlemmer vil likevel bemerke at det er uheldig at fastlegeordningen så og si aldri blir nevnt i denne sammenhengen. Disse medlemmer mener det er et mål å gjøre fastlegeordningen mer tilgjengelig for barn og særlig ungdom, og at barn og unge med psykiske helseplager har tett oppfølging også av fastlegen.

Disse medlemmer mener at kommunene i dag ikke er i nærheten av å ha bygd opp et kommunalt psykisk helsetilbud i tråd med det som er behovet. Økningen i psykologkompetanse i kommuner er en start, men ikke nok til å kunne kalles en satsing på psykisk helse i kommunene. Disse medlemmer viser i den forbindelse til at det har skjedd en omlegging av psykisk helsevern i retning ambulant og poliklinisk behandling, uten at kommunene har vært rustet til å bygge opp tilsvarende tilbud lokalt.

Familiestøttende tiltak skal settes inn tidlig

Komiteen er enig med regjeringen i at sårbare familier med sammensatte problemer skal være trygge på at det sosiale sikkerhetsnettet fungerer og fanger opp utfordringer i tide. Komiteen merker seg at regjeringen vil videreutvikle familieverntjenestens tilbud til familier som lever med høyt konfliktnivå etter samlivsbrudd, og familier som lever med vold.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, understreker viktigheten av å fremme god helse og gode tilbud for pårørende i krevende omsorgssituasjoner. Velfungerende familier gir trygghet og tilhørighet, og skaper rom for utvikling. Flertallet mener det er viktig for barn å få vokse opp i trygge og stabile familier. Flertallet viser til at regjeringen vil styrke familievernet og foreldrestøttende tiltak, og at regjeringen vil bygge sin politikk for familievern rundt prinsippet om forebyggende arbeid og tidlig innsats for å sikre gode oppvekstvilkår. Flertallet viser til viktigheten av de ideelle sentrene for familie og barn som tilbyr foreldreveiledning og bistår ved alvorlige tilfeller av omsorgsvikt.

Flertallet viser til at regjeringen vil tilrettelegge for at vanskeligstilte barnefamilier bor i egnet bolig i gode bomiljø.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til Arbeiderpartiets alternative statsbudsjett for 2019, som prioriterer 28 mill. kroner til kompetanseheving i barne- og familievernet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det bør tilbys attraktive foreldrekurs til alle barnefamilier. Foreldrerollen kan være krevende for alle. Kurs og veiledning til foreldre bør blant annet være knyttet til overgangsfaser og andre viktige hendelser i barnas liv. Disse medlemmer mener kursene må tilrettelegges slik at det er lett å delta.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer på dette grunnlag følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen utrede og innføre attraktive foreldrekurs som et tilbud til alle barnefamilier.»

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at barn skal oppleve omsorg og trygghet, og at familien er den som er nærmest barna og skal ivareta dette. Disse medlemmer viser til at Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil styrke og utvide ordningen med hjemmeassistent for praktisk hjelp i hjemmet for familier med stor omsorgsbyrde, eller som midlertidig er i en vanskelig situasjon. Disse medlemmer vil også påpeke viktigheten av tilgjengelige familievernkontor, eventuelt organisert i «familiens hus» eller lignende, som er lavterskeltilbud for barn og unge og familier som trenger ekstra støtte, råd og veiledning. Disse medlemmer viser til regjeringens kutt i barnetillegg til uføre som eksempel på endringer denne regjeringen har gjort som har gått ut over utsatte barnefamilier.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at foreldrestøttende tiltak er viktig for utviklingen av en god psykisk helse for barnet. For eksempel har foreldrestøttende tiltak for å forebygge vold i familien vist seg å være effektive (Prop. 121 S (2018–2019), s. 15). Derfor er det viktig i et forebyggingsperspektiv overfor alle foreldre, og spesielt når vi vet at det er mer enn dobbel risiko for mer eller mindre alle psykiske lidelser hos volds- eller overgrepsofsatte. I tillegg viser det seg at slike erfaringer forklarer 54 pst. av tilfellene av depresjon og 67 pst. av selvmordsforsøkene i befolkningen (NOU 2017:12 s. 36). Med andre ord kan barn som er utsatt for belastninger og omsorgssvikt, få en skjevutvikling med forstyrrelser i grunnleggende funksjoner, psykososiale problemer og lidelser og sykdom. Slike belastninger kan også potensielt føre til en re-

duksjon i barnets tilknytningsevner (NOU 2017:12 s. 33). God tilknytning fører til en mer robust psykisk helse.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener derfor at det er svært kritikkverdig at regjeringen kutter 17,4 mill. kroner i foreldrestøttende tiltak i statsbudsjettet for 2020 for å finansiere en ny satsing på samlivskurs. Dette medlem mener at dette innebærer en reell svekking av tilbudet til barna, for det er barnet som må være i fokus.

Dette medlem mener selvsagt at det er best å ivareta barndommens egenverdi innenfor gode og trygge rammer, og at disse rammene legger mye av fundamentet for utviklingen av en god psykisk helse videre i voksenlivet. For at barna skal kunne utvikle en god psykisk helse, er det imidlertid avgjørende at foreldrene får hjelp og kunnskap til nettopp å være gode foreldre. Også enslige foreldre trenger støtte i sitt foreldreskap.

Dette medlem viser videre til statsbudsjettet for 2020, der det er kuttet i familieverntjenesten totalt, mens støtten til kirkens familieverntjeneste er økt. Familieverntjenesten er et viktig tiltak som arbeider med behandling og rådgivning ved vansker, konflikter eller kriser i familien, og mekling etter ekteskapsloven. Dette medlem mener at denne tjenesten bør styrkes, ikke svekkes som regjeringen legger opp til.

Barnehagen og skolen skal videreutvikle sin kompetanse til å se og handle tidlig

Komiteen viser til at barn og unge er store deler av dagen i barnehagen og skolen. Komiteen mener at de som jobber med barn, må ha tid og kompetanse til å oppdage når barn og familier ikke har det bra. Skole og barnehage er viktige arenaer for å forebygge og fange opp utfordringer i barn og unges liv. Komiteen merker seg at regjeringen blant annet vil videreutvikle opplæringsprogrammet SNAKKE og bidra til at programmet tas i bruk i kommunene, samt videreutvikle den digitale nettressursen Jeg vet og bidra til at ressursen tas i bruk i barnehager og skoler.

Komiteen viser til høringsinnspillet fra Sex og samfunn, og viktigheten av undervisning og samtale om seksualitet som et helsefremmende tiltak. Komiteen viser til at det gjennom fagfornyelsen skal innføres tre tverrfaglige temaer i skolen, hvor ett er folkehelse og livsmestring. Komiteen viser til at seksualitet kan være et aktuelt område innenfor dette temaet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen vil prioritere arbeidet med å sikre gode barnehager og skoler som gir alle barn omsorg, kunnskap og ferdigheter.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstre-

parti har notert seg innspill fra fagorganisasjonene i høringen hvor det fremkommer klar kritikk for manglende innsats for tverrfaglig samarbeid iverksatt i barnehager og skoler. Dette er de samfunnsinstitusjonene som best kan fange opp psykisk uhelse hos barn og unge og fremme kontakt med hjelpeapparatet på et tidlig tidspunkt. Opptrappingsplanen innebærer ikke systematiske tiltak eller forpliktelser som kan styrke kompetanse og tverrfaglighet i barnehager og skoler.

Flere unge skal komme over i utdanning, aktivitet og arbeid

Komiteen viser til at det er bred politisk enighet om at tidlig innsats er viktig for å forhindre at barn og unge faller utenfor skole og arbeidsliv. En rapport fra OECD viser at unge som står utenfor utdanning, arbeid og opplæring, ofte er dårligere stilt utdanningsmessig, har svak sosioøkonomisk bakgrunn og trolig er mer utsatte for psykiske helseproblemer enn andre grupper. Komiteen mener det er bekymringsfullt at en høyere andel av denne gruppen unge er passive i Norge og ikke søker arbeid eller utdanning, sammenlignet med gjennomsnittet i OECD-landene. Komiteen merker seg at regjeringen vil iverksette en inkluderingsdugnad med mål om å få flere med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en inn i arbeidslivet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener at en god skole og et åpent arbeidsmarked er de viktigste tiltakene for å gi flere en sjanse til å inkluderes i fellesskapet. Flertallet viser til at det er mange grunner til at mennesker står utenfor eller aldri kommer inn i arbeidslivet, og at barn og unge med utrygge oppvekst- og levekår har større risiko enn andre for å ikke fullføre utdanningen sin. Flertallet viser til at regjeringen har igangsatt forsøk med programfinansiering av enkelte tilskuddsordninger gjennom 0–24-samarbeidet.

Flertallet viser til at inkluderingsdugnaden er et felles samfunnsoppdrag for å få flere i jobb. Flertallet har som mål at flere med nedsatt funksjonsevne eller hull i CV-en får komme inn i arbeidslivet. Flertallet understreker viktigheten av at dette også gjelder for arbeidssøkere med psykiske lidelser og/eller rusproblemer.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet viser til at andelen unge som ikke er i arbeid, er høy, og antallet unge uføre øker drastisk. Ordningen med arbeidsavklaringspenger fungerer ikke godt nok, og for mange som har noe arbeidsevne, blir likevel 100 pst. uføre. Manglende fullføring av videregående opplæring er en viktig del av problemstillingen.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til Arbeiderpartiets alternative statsbudsjett, som prioriterer en betydelig satsing på inkludering, helse- og kompetansetiltak overfor unge som per i dag står utenfor arbeidsliv og utdanning. Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet har foreslått en aktivitets- og jobbreform for unge på gradert uføretrygd, for direkte å motvirke den bekymringsfullt store økningen i antallet unge uføre.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at unge som ikke er i arbeid, aktivitet eller utdanning, lenge har vært en prioritert gruppe for tett og målrettet oppfølging. Det ble innført aktivitetsplikt for unge under 30 år 1. januar 2017, som forplikter Nav til å stille opp med relevante aktiviteter for å hjelpe unge sosialhjelpsmottakere inn i arbeid eller utdanning, eller bli selvforsørget på annen måte. Ifølge en rapport fra Proba samfunnsanalyse har de kommunene som straks fulgte opp regjeringens tiltak, og som bruker aktivitetsplikten og stiller krav til ungdom, fått antallet utenfor ned og flere ut i jobb eller utdanning. Likeledes gjøres nå også endringer for unge på arbeidsavklaringspenger, der regjeringen følger opp Navs anbefalinger om å harmonisere ytelsen til omtrent samme nivå som unge på Kvalifiseringsprogrammet og tilbakeføre hele innsparingen for dette til Nav.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til Senterpartiets alternative statsbudsjett for 2020 og økning i tilskuddsmidler til produksjonsskoler, som Danmark har hatt suksess med. Slik kan ungdom søke seg på ettårig utdanningstilbud hvor de får ta del i reell produksjon, oppleve mestring og opparbeide seg et praktisk læringsgrunnlag. Produksjonsskoler er spesielt tilpasset ungdom som har falt ut av både arbeid og videregående opplæring.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at regjeringen i budsjettet for 2020 har foreslått å ta store deler av ytelsen fra unge mottakere av arbeidsavklaringspenger, og ser svært alvorlig på dette. Dette er inntekten til unge som er rammet av sykdom. Deres mulighet til et selvstendig og verdig liv er betinget av at politikere ser deres behov. Disse medlemmer mener unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom som mottar arbeidsavklaringspenger (AAP), må sikres en trygg og verdig økonomi. Disse medlemmer viser til at kutt i ytelse ikke får flere ut i arbeid, og mener at regjeringen i stedet burde jobbe for å bryte ned barrierene som stenger unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom ute fra arbeids- og samfunnslivet. Unge trenger tettere oppfølging fra Nav, bedre overganger mellom utdanning og arbeid og ut-

danning som tiltak for å få flere ut i arbeid. Disse medlemmer mener at for å kunne følge opp tusenvis av unge arbeidsløse, trenger Nav mer ressurser. De ansatte i Nav sier selv at de har for knapp tid til å kunne følge opp hver enkelt tett.

Barn og unges behov for støtte og behandling

Komiteen viser til at regjeringen har satt følgende tre hovedmål under proposisjonens kapittel Barn og unges behov for støtte og behandling:

1. Barn og unge skal høres, være med på å sette mål i samarbeid med tjenestene og ha innflytelse på tjenesteutvikling.
2. Barn og unge med psykiske plager og lidelser skal motta hjelp som er tilpasset deres behov og ønsker.
3. Barn, unge og familier skal møtes av kunnskapsbaserte tjenester.

Komiteen viser til høringsinnspillet fra Ungdom mot narkotika om at 18,4 pst. av unge i alderen 0–19 år er innvandrere eller barn av innvandrere, og viktigheten av at denne gruppen fanges opp. Komiteen viser til at regjeringen vil vurdere tiltak for å øke rekrutteringen til helsepersonellutdanning fra minoritetsgrupper og fra grupper med særskilt kulturbakgrunn. Komiteen støtter dette.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at 60 pst. av landets kommuner rapporterer at psykiske helseplager blant barn og unge er deres største utfordring i folkehelse- og forebyggingsarbeidet, og kun 32 pst. oppgir at dette var blant områdene der kommunen hadde iverksatt flest tiltak. Disse medlemmer viser til at rapport fra SINTEF om kommunalt psykisk helse- og rusarbeid for 2018 viser at tilbudet til barn og unge med alvorlig problematikk er dårligere enn tilbudet til voksne. Kommunen rapporterer at de mest alvorlig syke barna og ungdommene har det dårligste tilbudet. Mange kommuner rapporterer et behov for utbygging av tjenestetilbudet til barn og unge med psykiske plager og lidelser. Disse medlemmer viser til Helsedirektoratets aktivitetsdata for psykisk helsevern for barn og unge i 2018, som viser en nedgang i antall behandlede barn og unge, og nedgang i døgnopphold.

Disse medlemmer mener at en opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse må omhandle behandlingstilbudet til barn og unge med psykiske plager og lidelser, med klare mål for utbygging av tilbudet. Dette gjelder også behandlingstilbudet i barne- og ungdomspsykiatrien (BUP). Disse medlemmer mener at vi ikke kan akseptere at de mest sårbare barna har det dårligste helsetilbudet. Disse medlemmer viser til høringsinnspill fra Den norske legeforening, som etter-

lyser en konkret og forpliktende satsing på økt spesialistdekning i barne- og ungdomspsykiatrien.

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at Senterpartiet har fremmet forslag om å stoppe nedbygging av sengekapasiteten i psykisk helsevern, jf. Dokument 8:60 S (2018–2019). Dette medlem viser til behovet for bedre samarbeid mellom BUP og skolehelsetjenesten, og viser til Senterpartiets representantforslag Dokument 8:48 S (2018–2019) om tiltak for dette.

Barn og unge skal høres, være med å sette mål i samarbeid med tjenestene og ha innflytelse på tjenesteutvikling

Komiteen mener det er viktig at barn og unge gis en reell mulighet til medvirkning, og støtter regjeringen i at barn og unges synspunkter skal tillegges vekt i ansvar med deres modenhet og utvikling. Komiteen merker seg at regjeringen vil nedsette et ungdomspanel som skal gi råd til regjeringen i aktuelle saker, eksempelvis psykisk helse og frafall i videregående skole. I møte med barn og unge må helsepersonell være bevisst at det kan være bakenforliggende årsaker til at enkelte barn og unge ikke ønsker at informasjon gis til foreldre eller andre med foreldreansvar. Komiteen mener at helsepersonell må undersøke bekymringene, iverksette riktige tiltak og vurdere om det er grunnlag for å unnlate å gi informasjon til foreldre eller andre med foreldreansvar, etter unntaksbestemmelsene i pasient- og brukerrettighetsloven. Komiteen merker seg at regjeringen vil legge til rette for at samvalgs- og medvirkningsverktøy i større grad utvikles og tas i bruk i ulike sektorer.

Barn og unge med psykiske plager og lidelser skal motta hjelp som er tilpasset deres behov og ønsker

Komiteen mener det er en utfordring at barn og unge oppgir at mangel på tilgjengelige hjelpetjenester er et hinder for å søke hjelp. Komiteen mener at barn og unges tilbakemelding må tas på alvor, og at hjelpetilbudet i større grad må tilpasses barn og unges hverdag for å bedre tilgjengeligheten.

Komiteen viser til at helsestasjons- og skolehelsetjenesten er viktige lavterskeltilbud, og mener at dette er tjenester som har et stort potensial for å identifisere hjelpebehov hos barn, unge og familier. Ambisjonen må være at ingen skal møte en lukket dør hos helsestasjons- og skolehelsetjenesten, og at alle nybakte foreldre skal få hjemmebesøk i tråd med eksisterende retningslinjer. Komiteen merker seg at regjeringen har sendt på høring endringer i forskrift om at helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal kunne bidra til behandling og oppfølging av lettere psykiske og somatiske tilstander.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at det i opptrappingsplanen står omtalt at regjeringen har besluttet å utrede om formålet for helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal utvides til å inkludere behandling og oppfølging for psykiske og somatiske plager. Disse medlemmer viser til at en slik utredning og eventuelt endring av formålet for helsestasjons- og skolehelsetjenesten er uønsket av fagmiljøene, slik som Landsgruppen av Helsesykepleiere NSF (LaH NSF). Disse medlemmer viser til høringsuttalelser som påpeker at helsestasjons- og skolehelsetjenesten sitt formål er å styrke det helsefremmende og forebyggende arbeidet rettet mot hele befolkningen, diagnose eller ei. Disse medlemmer støtter fagmiljøene sine innspill, og mener at regjeringen ikke bør gå videre med en slik utredning. Disse medlemmer merker seg innspill fra LaH NSF om behovet for et utviklings- og kompetansesenter for helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen om å ikke utvide formålet for helsestasjons- og skolehelsetjenesten til å inkludere behandling og oppfølging for psykiske og somatiske plager.»

Komiteen viser til at samarbeid på tvers av sektorer er avgjørende for å lykkes med å gi barn og unge tjenester som er tilpasset deres behov og ønsker. Komiteen støtter videreutvikling av lavterskeltilbud til barn og unge med psykiske plager og lidelser.

Komiteen mener at nye digitale løsninger kan være viktig for å imøtekomme barn og unges ulike behov for hjelpetilbud. Komiteen merker seg at regjeringen vil legge til rette for å utvikle digitale kontaktplasser mellom helsepersonell og barn og unge.

Komiteen mener at barn og unge skal oppleve et sammenhengende tjenestetilbud. Det er dessverre mange eksempler på manglende utveksling av informasjon og koordinering mellom hjelpeinstanser i kommuner, og mellom kommuner og spesialisthelsetjenesten. Når det offentlige ikke samordner innsatsen, får barn og unge et dårligere tilbud. Komiteen merker seg at regjeringen vil utarbeide en ny tverrsektoriell veileder for psykisk helsearbeid for barn og unge, og utrede hvordan tjenestene til barn og unge kan koordineres bedre.

Komiteen viser til at regjeringen i opptrappingsplanen understreker at BUP skal legge prioriteringsveilederen til grunn, og at en del barn og unge med lettere psykiske plager risikerer å få avslag av spesialisthelsetjenesten. Videre pekes det på at uten kommunale tilbud risikerer denne gruppen å stå uten tilfredsstillende tjenester. Komiteen mener dette er alvorlig, og støtter regjeringen i at det er for store variasjoner i tilbudet.

Komiteen mener det er et felles ansvar å sikre riktige tilbud til barn og unge med psykiske plager og lidelser, både innenfor kommunen og spesialisthelsetjenesten.

Komiteen merker seg at regjeringen vil utrede og evaluere samarbeidsløsninger som muliggjør dialog mellom kommuner og spesialisthelsetjenesten om barn og unge før og under henvisning til BUP.

Komiteen viser til at det er en bekymringsfull økning i bruken av antidepressiva. I perioden 2008 til 2017 var det nesten en dobling av bruken av antidepressiva blant jenter mellom 15–17 år, fra 1 074 til 1 874. For gutter økte antallet fra 909 til 1 129. Det har også vært en økning i bruk av antipsykotika fra 2008 til 2017. Komiteen viser til anmodningsvedtak nr. 839, 2016, hvor Stortinget ber regjeringen sikre at barn og unge får medikamentfrie behandlingstilbud når faglige anbefalinger tilsier dette. Komiteen støtter regjeringen i at medikamenter ikke skal være førstevalget i møte med barn og unge med depresjon eller andre psykiske problemer. Det er viktig å finne årsaken til at problemene oppstår.

Komiteen viser til at en studie viser at om lag 75 pst. av barna i barnevernsinstitusjoner har minst én psykisk lidelse, og at halvparten av barna i fosterhjem oppfyller kriteriene for én eller flere psykiske lidelser. Komiteen mener det er alvorlig at tilsynsrapporter viser for dårlig samarbeid mellom barnevern og psykisk helsevern. Komiteen mener det må sikres tilstrekkelige ressurser, riktig kompetanse og rutiner for samarbeid mellom barnevernet og helsesektoren.

Komiteen viser til Barneombudets bekymring for at hjelpen ikke er tilgjengelig nok, at barn møter fragmenterte tjenester og at de får svært ulik psykisk helsehjelp avhengig av hvor i landet de bor. Komiteen deler denne bekymringen og understreker at dette særlig gjelder for barn og unge med sammensatte problemer og behov for langvarig oppfølging.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen vil videreutvikle digitale plattformer for behandling av psykiske plager og lidelser. Flertallet viser til at det ble bevilget 5 mill. kroner til videreutvikling av en egen mestringsportal for angst, depresjon og søvnvansker i revidert nasjonalbudsjett for 2019.

Flertallet mener det er viktig å fortsette satsingen på en tverrfaglig helsestasjons- og skolehelsetjeneste som skal sørge for god tilgang på hjelp og støtte til barn og unge. For barn og unge med psykiske plager og lidelser er det behov for et tettere samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunale tjenester. Flertallet viser til at regjeringen vil utrede og evaluere samarbeidsløsninger for dialog mellom kommune og spesialisthelsetjenesten før og under henvisning til BUP.

Flertallet viser til at regjeringen også vil utvikle og pilotere en modell/forløp for oppfølging av barn og unge som er eller har vært utsatt for mobbing.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at barn i barnevernet har samme rett til nødvendig helsehjelp som andre barn. Disse medlemmer viser til at barn og unge som har behov for barneverntiltak, har økt risiko for utvikle emosjonelle eller adferdsmessige problemer. Forskning viser at barn som mottar hjelp fra barnevernet, har høyere forekomst av psykiske vansker enn barn og unge ellers i befolkningen.

Komiteens medlem fra Senterpartiet har merket seg at når det gjelder barn og unge som bor i institusjon, viser en undersøkelse fra Regionalt kompetansesenter for barn og unge (NTNU, 2015) at en stor andel har én eller flere psykiske lidelser. Dette medlem mener at manglende kapasitet i døgnbehandling i psykisk helsevern og manglende psykisk helsetiltak i kommuner går ut over psykisk syke barn i barnevernet. Dette medlem viser til at det er kjent at syke barn henvises fra BUP til eniltak i barnevernet, i stedet for å bli gitt helsehjelp i psykisk helsevern og i kommuner.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det er bekymringsfullt at døgnbehandlingskapasiteten i barne- og ungdomspsykiatrien stadig reduseres, og at dette går ut over de mest alvorlig psykisk syke barna som trenger mer enn poliklinisk oppfølging. Disse medlemmer viser til Dokument 8:60 S (2018–2019), jf. Innst. 200 S (2018–2019) om å stoppe nedbygging av sengeplasser i psykisk helsevern. Disse medlemmer mener at regjeringen gjør for lite for å sikre barn i barnevernet den helsehjelpen de har behov for. Disse medlemmer viser til NOU 2016:16, Ny barnevernslov – sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse, som viste til behovet for en «barnevernhelsereform» for å utrede ansvarsforhold og få til en bedre samordning mellom barnevern og psykiske helsetjenester, samt rusomsorgen. Disse medlemmer viser til at dette forslaget har ikke regjeringen fulgt opp. Disse medlemmer viser også til Dokument 8:39 S (2016–2017), jf. Innst. 256 S (2016–2017), fra representanter fra Senterpartiet om bedre helsehjelp til barn i barnevernet.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremlegge en barnevernhelsereform i tråd med forslag i NOU 2016:16.»

Disse medlemmer mener at altfor mange barn og ungdommer møter en stengt dør hos skolehelsetje-

nesten. En god skolehelsetjeneste bidrar til trygghet og trivsel i skolehverdagen. Det kan hindre frafall og forebygge psykiske helseproblemer. Disse medlemmer mener at alle elever skal ha tilgang på skolehelsetjenesten hver dag, på alle skoler, slik at de kan være trygge på å få den hjelpen og støtten de trenger.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at Arbeiderpartiet vil innføre en målrettet bemanningsnorm og utarbeide en opptrappingsplan og utdanne og ansette flere helsesykepleiere.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at helsetjenesten skal være til stede for ungdom. Det krever at lavterskeltjenester som helsetestasjoner og skolehelsetjenestene inngår i en større digital ungdomshelsesatsing, der det legges til rette for informasjonstilbud, spørretjenester og mulighet for konfidensielle konsultasjoner med helsepersonell. Disse medlemmer mener det haster å få på plass en digital ungdomshelsetjeneste som kobler lavterskelhelsetjenester med gode og alderstilpassede nettløsninger.

Disse medlemmer mener at økonomi ikke skal være en terskel for barn og unge i møte med helsetjenesten, og mener at egenandelen for 16–17-åringer bør fjernes på fastlege og legevakt.

Disse medlemmer viser til at det finnes flere kommuner i dag som har gode lavterskeltilbud for sine innbyggere, men ikke alle kommuner har fått på plass et system som er vel fungerende og fremmer samarbeid. Felles for kommunene som lykkes, er at de tar utgangspunkt i den enkeltes behov og samordner tjenestene. Disse medlemmer mener det må gjøres lettere å få god hjelp tidlig, og at tilgangen på hjelp ikke skal være avhengig av hvor man bor. Disse medlemmer mener derfor at det må etableres lavterskel psykisk helsetilbud for barn, unge og familier i alle kommuner, enten som en del av et samarbeid mellom flere kommuner, eller som et selvstendig tilbud i den enkelte kommune. Regjeringen bør i den forbindelse utarbeide en oversikt over kunnskapsbaserte lavterskeltilbud på kommunalt nivå, og fremme løsninger som i større grad forplikter kommunene til å implementere tilbud, slik at lavterskeltilbud er mindre geografisk betinget. Disse medlemmer mener også at det bør utarbeides ordninger som sikrer at barn og unge som blir avvist fra spesialisthelsetjenesten, fanges opp og tilbys lavterskeltilbud, noe som forutsetter et tettere samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og primærhelsetjenesten/kommunale tilbud.

Disse medlemmer mener barns rett til gode samordnede tjenester bør sikres rettslig for å forhindre forskjellsbehandling og uberettigede variasjoner i tilbu-

det. Slik det er i dag, har ikke alle særlovene bestemmelser om plikt til å samarbeide med andre sektorer, og dette underbygger behovet for en overordnet lovhjemmel som sikrer barns rett til samordnede tjenester. Disse medlemmer mener at barn og unges rett til samordnede tjenester bør sikres gjennom en generell lovfesting som forplikter samtlige tjenester som er i kontakt med barn og unge.

Disse medlemmer merker seg at regjeringen vil vurdere en lovfesting av plikt for kommunene til å utpeke en instans eller opprette en egen funksjon som skal ha koordineringsansvar for barn og unge. Denne tematikken ble tatt opp i «Mestre hele livet», regjeringens strategi for god psykisk helse (2017–2022). Disse medlemmer mener regjeringen har hatt nok tid til å vurdere, og mener det haster å få på plass konkrete tiltak for å sikre barn og unge et sammenhengende tjenestetilbud.

Disse medlemmer mener barne- og ungdomspsykiatrien trenger økte ressurser for bedre kapasitet og redusert ventetid. Disse medlemmer mener at de som henvises, ikke skal bli stående på venteliste, og at dagens finansieringsmodell for psykisk helsevern er til hinder for samarbeid og tidlig innsats. Disse medlemmer mener at innsatsstyrt finansiering i psykisk helsevern bør avvikles.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til at Arbeiderpartiet i sitt alternative statsbudsjett for 2019 styrket spesialisthelsetjenesten med 1 650 mill. kroner ut over regjeringspartienes vedtatte statsbudsjett, i tillegg til en vesentlig styrking av kommuneøkonomien.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener regjeringens stramme økonomiske rammer for spesialisthelsetjenesten og kommunene bidrar til at det legges større begrensninger på hvilket tilbud helsevesenet er i stand til å gi barn og unge med psykiske utfordringer.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sørge for at alle planer og vedtak i helseforetak om å svekke eller legge ned distriktpsikiatriske sentre og/eller barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker settes på vent inntil Stortinget har behandlet ny nasjonal helse- og sykehusplan.»

«Stortinget ber regjeringen etablere læringsnettverk/utviklingssenter for helsestasjons- og skolehelsetjenesten.»

«Stortinget ber regjeringen fjerne egenandel hos fastlegene for ungdom opptil 18 år.»

«Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om en lovfestet plikt for kommunene til å utpeke en instans som har ansvaret for å samordne hjelpetjenester til utsatte barn og unge i kommunen.»

«Stortinget ber regjeringen foreslå en bestemmelse i de lovpålagte samarbeidsavtalene mellom de kommunale helse- og omsorgstjenestene og spesialisthelsetjenesten som sikrer samarbeid om utsatte barn og unge som behøver tjenester fra begge nivåene.»

«Stortinget ber regjeringen utrede en generell lovfesting av barn og unges rett til samordnede tjenester og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

«Stortinget ber regjeringen åpne for at helsesykepleiere kan henvises til BUP.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen etablere en samordningsmodell som tilbyr ungdom et helhetlig, digitalt forløp fra helsefremmende informasjonstjenester med lavterskel til fullverdig digital helsehjelp.»

«Stortinget ber regjeringen styrke finansiering av skolehelsetjenesten og helsestasjonene, herunder øremerking av midlene til tjenesten for hele skoleløpet i en opptrappingsperiode.»

«Stortinget ber regjeringen sørge for at det etableres lavterskel psykisk helsetilbud til barn, unge og familier i alle kommuner. Tiltakene kan realiseres gjennom etablering av Familiens hus og/eller andre lett tilgjengelige tjenester. Tjenestene må være flerfaglige og tverretatlige, slik at man sikrer barn, unge og familier gode og helhetlige tjenester.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at innsatsstyrt finansiering stimulerer til kostnadseffektiv pasientbehandling. Samtidig må de aktivitetsbaserte ordningene legges til rette for at de regionale helseforetakene kan innrette sine tjenestetilbud i tråd med ønskede prioriteringer og faglige behov.

Flertallet viser til at det samlede behovet for døgnplasser er avhengig av en rekke faktorer, ikke minst av om vi klarer å etablere gode alternativer i samarbeidet mellom kommune og spesialisthelsetjeneste. De regionale helseforetakene (RHF) har et lovbestemt ansvar for å sørge for at befolkningen har tilgang til nødvendige spesialisthelsetjenester. Til dette hører også ansvar for å planlegge og tilpasse driften av tjenestene i tråd med endrede behov og ønsker hos brukerne. Flertallet for-

utsetter at RHF-ene til enhver tid sørger for tilstrekkelig døgncapasitet.

Flertallet viser til at regjeringen har lagt til rette for at kommunene har nødvendig kompetanse til å tilby lavterskel psykiske helsetjenester til sine innbyggere. Flertallet viser til at det fra 1. januar 2020 blir innført lovkrav om at alle kommuner skal være tilknyttet psykologkompetanse som blant annet kan benyttes til å styrke helsefremmende og forebyggende arbeid, og/eller til etablering av lavterskeltilbud. Flertallet viser til at et annet godt eksempel på hvordan lavterskeltilbud kan organiseres, er Rask psykisk helsehjelp, som er en kunnskapsbasert måte å organisere et lavterskel psykisk helsetilbud på. Flertallet viser til at kommunene selv har ansvar for å organisere disse tjenestene.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til innspill fra Forandringsfabrikken, som mener det er veldig alvorlig at pakkeforløp og ISF er knyttet opp mot diagnosesetting, som kan være uheldig siden diagnose slik blir knyttet til DRG-poeng og finansiering. Disse medlemmer er også bekymret for at ISF og pakkeforløp basert på diagnose kan føre til at diagnosesetting kommer for tidlig i behandlingsforløpet. Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil rammefinansiere psykisk helsevern.

Barn og unge som pårørende og etterlatte

Komiteen mener barn og unge som er pårørende og etterlatte, i møte med tjenester skal ivaretas med tilpasset informasjon og oppfølging. Komiteen merker seg at regjeringen vil utarbeide en ny pårørendestrategi.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen vil legge frem en egen pårørendestrategi.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at barn med alvorlig syke foreldre, eller andre i nære relasjoner, er en spesielt sårbar gruppe. Det overordnede målet må være at barnets beste legges til grunn for alle tiltak og tjenester for barn som pårørende. Disse medlemmer etterlyser en samlet vurdering av hvordan barn og unge som pårørende best kan sikres selvstendige rettigheter og gode og helhetlige tjenester både i og utenfor helsetjenesten.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti fremmer på denne bakgrunnen følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen om å utarbeide en offentlig utredning av rettigheter for barn og unge som pårørende.»

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til representantforslag fra Senterpartiet om en ny og moderne pårørendepolitikk, jf. Dokument 8:181 S (2018–2019).

Likeverdige tjenester og tilpasset hjelp

Komiteen viser til rapport fra Likestillings- og diskrimineringsombudet som viser at mange opplever at de ikke har lik tilgang til helsetjenester eller andre tjenester av like god kvalitet som andre. Kultur, språk og identitet påvirker blant annet kommunikasjon av helsetilbud og forventninger om hjelp. Komiteen merker seg at regjeringen vil arbeide for at tjenestene har kompetanse på bruk av tolk. Komiteen viser til at det er et tverrpolitisk mål at alle barn og unge uavhengig av bakgrunn skal motta likeverdige tjenester og tilpasset hjelp. Komiteen støtter økt bruk av kultursensitive verktøy som inkluderer barn og unges kontekst og perspektiv. Komiteen viser til at samiske barn og unge i de samiske forvaltningsområdene har rett til å bli betjent på samisk i helse- og sosialinstitusjoner.

Komiteen viser til at både internasjonale og nasjonale data tyder på at LHBTI-personer kan ha økt risiko for psykisk uhelse og selvmordsforsøk. Nordlandsforskning har gjennomført en spørreundersøkelse om levekår blant LHBTI-personer med innvandrerbakgrunn. Undersøkelsen viser blant annet at 26 pst. av respondentene i undersøkelsen oppgir at de har psykiske vansker, 58 pst. sier de har hatt tanker om å ta sitt eget liv. Komiteen mener dette er alvorlig, og at det er nødvendig med tiltak for å fremme LHBTI-personers psykiske helse, samt og sikre at alle tjenester som møter barn og unge, har riktig kompetanse på området.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener et aktivt arbeid for å sikre skeives rettigheter er avgjørende for å bedre levekår og sikre at alle har like muligheter til å leve frie, gode, fullverdige liv. Flertallet viser til at forslagene i representantforslaget Arbeiderpartiet viser til, omfatter et område som det allerede arbeides mye med. Regjeringen har flere pågående innsatser og prosesser. Sentralt i arbeidet står handlingsplanen «Trygghet, mangfold, åpenhet», som er regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Flertallet ser frem til at planen skal evalueres, og har en klar forventning til at en ny handlingsplan vil komme på plass kort tid etter at evalueringen av den gjeldende planen er gjennomført. Dette vil være en god anledning for å legge til aktuelle

områder som enten ikke er fullført i planperioden, eller ikke er tilstrekkelig omtalt.

Videre viser flertallet til at Norge i fjor lanserte LHBTIQ-indikatorer, som første land i verden, et nytt verktøy for å få økt kunnskap om LHBTIQ-personers livssituasjon. Norge var våren 2019 vertskap for IDAHOT Forum, som er Europas viktigste arena for utvikling av nye strategier for videre innsats for å styrke LHBTIQ-personers rettigheter og kår. Regjeringen delte her erfaringer fra Norges arbeid på området og løftet LHBTIQ-agendaen internasjonalt. Arbeidet med en levekårsundersøkelse for LHBTIQ-befolkningen er godt i gang og ventes å være ferdigstilt i 2020.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at LHBTI-personer fortsatt møter både formell og uformell diskriminering i Norge. Mennesker som bryter med normer for kjønn og seksualitet, opplever å få krenket sine rettigheter og opplever oftere dårligere levekår enn andre. Diskriminering i arbeidslivet, mobbing i skolen og forskjellsbehandling i helsevesenet er noen av de store utfordringene LHBTI-personer møter hver eneste dag i Norge. Disse medlemmer mener at LHBTI-politikken må styrkes, og viser til Arbeiderpartiets representantforslag om styrking av LHBTI-politikken (Dokument 8:166 S (2018–2019)).

Komiteen viser til SSBs levekårsundersøkelse fra 2012 som oppgir at nesten halvparten av personene med nedsatt funksjonsevne mellom 20 og 66 år hadde betydelige psykiske vansker. Komiteen støtter utarbeidelse av en handlingsplan for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse, og mener den varslede handlingsplanen er nødvendig for å bedre livssituasjonen for mange.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til høringsinnspill fra Norges Røde Kors, som påpeker at ingen av tiltakene i opptrappingsplanen for barn og unges psykiske helse handler om selvmordsforebygging. Disse medlemmer er kjent med at det utarbeides en ny handlingsplan for forebygging av selvmord, men er enig i at tiltak for forebygging av selvmord også burde vært vist til i opptrappingsplanen for barn og unges psykiske helse. Disse medlemmer viser til at i 2016 var selvmord den nest hyppigste dødsårsaken blant unge mellom 15–24 år, og at det er behov for økte ressurser til forskning og arbeidet med forebygging av selvmord blant barn og unge.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen arbeider

med en ny handlingsplan for å forebygge selvmord. Målet er at den nye planen skal være kunnskapsbasert og ta utgangspunkt i det vi vet har effekt. Planen skal omhandle både hvordan vi forebygger selvmord i befolkningen og i tjenestene.

Flertallet viser til at departementet i første fase har innhentet kunnskap fra Folkehelseinstituttet, Helsedirektoratet og Statens helsetilsyn. Folkehelseinstituttet har gitt en systematisk gjennomgang av oversiktsartikler om selvmordsforebyggende tiltak med dokumentert effekt. Helsedirektoratet har beskrevet verktøy som finnes på selvmordsfeltet, Statens helsetilsyn har oversendt anbefalte tiltak. I underkant av halvparten av personene som dør i selvmord, har hatt kontakt med Psykisk helsevern (PHV) og/eller TSB året før dødsfallet.

Flertallet mener det er behov for styrking av det selvmordsforebyggende arbeidet i spesialisthelsetjenesten, rettet mot sårbarheter både på systemnivå og i den individuelle oppfølgingen av pasienter, ikke minst i grenseflaten mot kommunale tjenester.

Flertallet viser til at pasient-, pårørende- og etterlatteorganisasjoner, samt frivillige og ideelle organisasjoner, deltar i utarbeidelsen. Planen skal legges frem i 2020.

Barn og unge skal møtes av kunnskapsbaserte tjenester

Komiteen viser til at det finnes for lite kunnskap om effekt av behandling til barn og unge med psykiske plager og lidelser. Komiteen vil understreke at barn og unge skal møte kunnskapsbaserte tjenester, og at det derfor må opparbeides bedre kunnskap om effekt av behandling. Komiteen støtter regjeringen i at det er viktig å måle barn og unges opplevelse av helsetjenestene, for å kunne gi flere et bedre behandlingstilbud, og for å følge utviklingen over tid. Komiteen merker seg at regjeringen vil vurdere å utvikle nasjonale mål/indikatorer for effekt av behandling og pasientopplevd kvalitet for pasienter med psykiske lidelser.

Komiteen viser til høringsinnspillet fra FRI – Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold, og understreker viktigheten av opptrappingsplanens punkt om at alle tjenester som jobber med barn og unge, skal ha grunnleggende kunnskap om seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, slik at de kan møte barn og unge som har spørsmål om kjønn og seksualitet, på en trygg og kompetent måte.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener det er nødvendig med endringer i barnevernet for å ivareta barn og foreldre på en best mulig måte, herunder forebygge og støtte barn og unge i barnevernet med psykiske problemer og lidelser. Barnevernets ansatte utfører mange av sine oppgaver svært

godt, men oppsummert er det behov for forbedringer når det gjelder mer tid til det enkelte barn og deres foreldre, rettssikkerhet, tverrfaglig samarbeid, kompetanse, tilsyn, tilbud og virkemidler, barns inkludering, beredskapsordninger for akutte meldinger, ivaretagelse av barn og foreldre-relasjoner, klasseperspektiv og sosiale forskjeller, sikring av kvalitet på advokater, sakkyn-dige og barnevernsledelse, og ivaretagelse av minoriteter som urfolk og innvandrere. Summen av dette viser behov for en kvalitetsreform i det kommunale barnevernet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet viser til Arbeiderpartiets representantforslag om en kvalitetsreform for det kommunale barnevernet (Dokument 8:84 S (2018–2019)).

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til at regjeringen kontinuerlig jobber for et bedre barnevern, for å sikre god hjelp til barn og familier som er i en utsatt situasjon.

Flertallet viser til at regjeringen i budsjettet for 2020 prioriterer bedre kvalitet på barnevernets forebyggende hjelpetiltak og i institusjonene. Videre viser flertallet til at arbeidet med å øke kompetansen i barnevernet fortsetter. Flertallet viser til at barnevernet skal gi nødvendig og god hjelp til barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, og viser til regjeringens mål om å forbedre tilbudet til barn som ikke kan bo hos foreldrene sine. I budsjettet for 2020 blir institusjonstilbudet til barn og unge med store omsorgsbehov foreslått styrket med over 300 mill. kroner. I tillegg foreslår regjeringen 11 mill. kroner for å styrke barnevernets hjelpetiltaksarbeid og 90 mill. kroner til økt kompetanseheving i barnevernet. Flertallet viser videre til at tilskuddet til videreutdanning styrkes med om lag 7 mill. kroner, og merker seg at områdene barnefaglig veiledning, kultursensitiv kompetanse, juss i barnefaglig arbeid, vurdering av barnets beste og relasjonsarbeid i samarbeid med barn og familier vil bli prioritert i 2020. Regjeringen arbeider også med en fosterhjemstrategi og en omfattende gjennomgang av institusjonsbarnevernet.

Flertallet viser videre til at forslaget til ny barnevernslov legges frem for Stortinget i 2021. Den nye barnevernsloven vil øke kvaliteten i barnevernet og styrke rettighetene til de barna som trenger det aller mest. Flertallet viser til at barnevernloven ble endret i 2018 for å sikre bedre oppfølging av barn og foreldre. Blant annet presiserer loven nå at etter en omsorgsovertakelse, og der hensynet til barnet ikke taler mot det, skal barnevernstjenesten legge til rette for at foreldrene kan få tilbake omsorgen for barnet. Den nye barnevernsloven vil blant annet styrke rettssikkerheten for barn og for-

eldre. Loven skal sette barnets behov i sentrum og gi økt vekt på forebygging og tidlig innsats.

Flertallet mener at et godt barnevern er avhengig av at barnevernsansatte har tid og kapasitet til å gjøre en god jobb, og viser til at regjeringen viderefører de øremerkede midlene til stillinger i det kommunale barnevernet. Videre viser flertallet til at regjeringen har økt kommunenes økonomiske rammer de siste årene. God kommuneøkonomi gir rom for å prioritere barnevernet, og vi ser at antallet stillinger har økt betydelig de siste årene. Fra 2013 til 2018 har barnevernet økt med 1 300 årsverk.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til høringsinnspill fra Foreningen for selektiv mutisme, om en angstlidelse som gjør at barn og ungdom ikke klarer å snakke i mange sosiale situasjoner. Disse medlemmer viser til at pasienter med noen diagnoser, som selektiv mutisme, risikerer å ikke få riktig hjelp tidlig nok. Disse medlemmer viser til at pedagogisk-psykologisk tjeneste i Oslo har et by-omfattende team som går inn og utarbeider behandlingsopplegg i barnehage og skole for barn med symptomer på selektiv mutisme, uten at de trenger en diagnose. Slik kan disse barna komme ut av angsten tidlig. Disse medlemmer mener det er behov for nasjonale retningslinjer for diagnostisering og behandling av selektiv mutisme, og at det er viktig å sikre alle barn med symptomer på selektiv mutisme tidlig hjelp og oppfølging.

Styrke innsatsen for barn og unge som er utsatt for forhold som gjør dem særlig sårbare for psykiske plager og lidelser

Komiteen viser til at vold og overgrep mot barn og unge er alvorlige brudd på menneskerettighetene. Komiteen mener at vold og overgrep er en av våre store samfunnsutfordringer, og ingen barn skal leve med vold, seksuelle overgrep og annen omsorgssvikt. Barn og unge som utsettes for vold og seksuelle overgrep, kan få store og livslange problemer, og samfunnskostnadene er store. Komiteen viser videre til Barneombudets rapport «Hadde vi fått hjelp tidligere, hadde alt vært annerledes», utgitt i 2018. Rapporten avdekker store hull i oppfølgingstilbudet til barn som har blitt utsatt for vold og overgrep. Komiteen mener det er alvorlig at barn og unge som har blitt utsatt for vold og overgrep, forteller om at de ikke har fått den hjelpen og oppfølgingen de trengte.

Komiteen viser til at Stortinget i 2017 behandlet Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017–2021), jf. Innst. 247 S (2016–2017).

Komiteen mener at alle som jobber med barn og unge, må ha nødvendig kompetanse om vold og overgrep.

Komiteen viser til at mange barn og unge utsatt for vold og overgrep kan ha stor angst for tannbehandling. Det er viktig at tannhelsepersonell kjenner til tegn som kan gi grunn til bekymring. Komiteen merker seg at det er en økning i meldinger fra tannhelsetjeneren til barnevernet.

Komiteen har merket seg at internasjonale undersøkelser viser at i gjennomsnitt 18 pst. av unge mellom 12 og 18 år oppgir å ha skadet seg selv med vilje. En studie fra Nasjonalt senter for selvmordsforskning og forebygging viste at dialektisk atferdsterapi er dokumentert effektiv behandling for personer med gjentatt selvskading og kronisk suicidalitet. Komiteen støtter regjeringen i at kunnskap om forebygging av selvskading må styrkes i tjenestene, og at det må gis opplæring av personell i kunnskapsbaserte behandlingsmetoder.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti mener at tiltak mot vold og overgrep i nære relasjoner trenger ytterligere styrking. Overgrep og vold i nære relasjoner er et samfunnsproblem, og grov kriminalitet som må forebygges langt bedre enn i dag. Overgrep og vold gjør barn og voksne syke og har alvorlige konsekvenser for livskvaliteten til de som rammes.

Disse medlemmer viser til at Vista Analyse på vegne av Barnevoldsutvalget har vurdert de samfunnsøkonomiske kostnadene knyttet til vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn i Norge. NOU 2017:12 Svikt og svik – Gjennomgang av saker hvor barn har vært utsatt for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt, oppsummerer utredningen av de samfunnsøkonomiske konsekvensene:

«Ut fra Vista Analyses nøye begrunnede anslag summerer produksjonstapet som følge av vold, overgrep og omsorgssvikt mot barn opp til 33 milliarder kroner (beregnet i 2015-kroner) for de barna som var rammet i 2015 og tidligere år. Denne kostnaden blir sammenholdt med de faktiske utgiftene over offentlige budsjetter knyttet til behandling og forebygging av vold og overgrep i 2015, innen barnevern, politi, barnehus, krisesentre, utdanningssektoren, helsesektoren, kriminalomsorgen og øvrige instanser som er involvert i slikt arbeid. I følge beregningen summerte disse kostnadene i 2015 opp til et beløp på 8,022 milliarder kroner. Man ser altså at kostnadene av konsekvensene av mishandling av barn langt overstiger det man i dag investerer for å forebygge og behandle dem.»

Disse medlemmer mener de negative konsekvensene for det enkelte barn og for samfunnet ved vold og overgrep er godt dokumentert.

Disse medlemmer vil påpeke at regjeringens opptrappingsplan mot vold og overgrep verken er kon-

kret, forpliktende eller i tilstrekkelig grad finansiert. Den har store mangler og har fått omfattende kritikk fra blant annet Barneombudet og Unicef.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener det haster med å få på plass en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner etter den forrige gikk ut i 2017. Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet gjentatte ganger har fremmet forslag om ny handlingsplan, sist ved behandling av Folkehelsemeldingen (Innst. 369 S (2018–2019)) juni 2019. Regjeringspartiene stemte imot.

Disse medlemmer viser til at Arbeiderpartiet i sitt alternative statsbudsjett for 2019 foreslår et krafttak mot vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep og setter av 1,1 mrd. kroner ut over regjeringens forslag innenfor flere rammeområder.

På denne bakgrunn fremmer komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme et nytt forslag om en konkret, forpliktende og helhetlig opptrappingsplan som skal redusere forekomsten av vold i nære relasjoner, samt styrke ivaretagelsen av barn utsatt for vold og overgrep, etter modell av opptrappingsplanen for psykisk helse. Planen skal sikre en tverrfaglig bredde i tiltakene, god samordning og en langsiktig forpliktelse til økt finansiering og øremerkede midler.»

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti, mener at det er et mål at ingen barn skal oppleve vold og overgrep, og viser til at opptrappingsplanen mot vold og overgrep fra 2019 nå er på overkant av 1 mrd. kroner. Flertallet støtter at regjeringen foreslår å øke satsingen med ytterligere 54 mill. kroner i 2020. Flertallet peker på at satsingen innebærer flere forebyggende tiltak; bl.a. 12,5 mill. kroner til etablering av et lavterskeltilbud og helhetlig behandlingstilbud til personer som står i fare for å begå seksuelle overgrep, og midler til tidlig innsats, bl.a. 6,5 mill. kroner til å sikre bruk av støtteverktøy i kommunene som skal gjøre det lettere å oppdage og følge opp utsatte barn.

Forskning, kunnskap og kompetanse

Komiteen viser til at regjeringen har satt følgende to hovedmål under kapitlet Forskning, kunnskap og kompetanse:

1. Økt kunnskap som styrker barn og unges psykiske helse og livskvalitet
2. Styrket kompetanse og ledelse

Komiteen viser til at psykisk helse som fagområde mottar mye offentlige forskningsmidler, men at vi har for lite kunnskap om effektive tiltak for både forebygging og behandling. Komiteen mener det er viktig at det gjennom forskning opparbeides kunnskap om hva som er effektive tiltak for behandling og forebygging av psykiske plager og lidelser hos barn og unge. Komiteen viser til at Norges forskningsråd har fått i oppdrag av Helse- og omsorgsdepartementet å gjennomgå forskningsaktivitet, forskningsaktører og ressurser innenfor psykisk helse. Komiteen merker seg at regjeringen vil følge opp Forskningsrådets kartlegging av forskningssvake områder innenfor psykisk helsefeltet.

Komiteen viser til at regjeringen planlegger for at Ungdata Junior skal inngå som del av den nasjonale Ungdata-undersøkelsen, og vil vurdere å utarbeide og regelmessig utgi en samlet framstilling av barn og unges oppvekstvilkår, livskvalitet og helse, inkludert periodiske gjentakelser av SHoT-undersøkelsen. Komiteen støtter dette.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Sosialistisk Venstreparti, Venstre og Kristelig Folkeparti, viser til høringsinnspillet fra Hjerneverket, og understreker viktigheten av sammenhengen mellom psykisk helse og hjernen. Flertallet viser til at regjeringen har lagt frem Nasjonal hjernehelsestrategi (2018–2024), som er den første hjernehelsestrategien som er lagt frem i Europa, hvor kroniske tilstander, som enkelte alvorlige psykiske lidelser som psykoser, er tatt med.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at Hjerneverket i sitt høringsinnspill mener det er en stor svakhet ved regjeringens plan at den ikke ser på sammenhengen mellom psykisk helse og hjernen. Det blir understreket at opptrappingsplanen for barn og unges psykiske helse burde vært bygd på det vi nå vet om psykisk helse og hjernen, og at dette må komme fram i fremtidige meldinger om psykisk helse.

Disse medlemmer viser til at FNs tredje bærekraftsmål er å sikre god helse og livskvalitet for alle. Et bedre målesystem for livskvalitet er viktig for å sikre bedre oppnåelse av dette bærekraftsmålet, og vil gi relevant kunnskap i arbeidet for barn og unges psykiske helse. Stortinget behandlet våren 2018 representantforslag om et bedre målesystem for livskvalitet, helse og det gode liv i Norge ut fra behovet for helhetlig informasjon (Dokument 8:130 S (2017–2018), jf. Innst. 219 S (2017–2018)). I denne saken fattet Stortinget vedtak som omhandler oppfølging av hovedanbefalingene i Helsedirektoratets rapport «Gode liv i Norge». Disse med-

lemmer viser til statsrådets uttalelse til representantforslaget:

«Det vil også være en bred omtale av dette i neste folkehelsemelding som kommer våren 2019.»

Disse medlemmer viser til at «Folkehelsemeldinga. Gode liv i et trygt samfunn» er svært begrenset i sin omtale av livskvalitetsmåling og svarer ikke på Stortingets vedtak i forbindelse med behandlingen av representantforslaget eller rapporten «Gode liv i Norge». Disse medlemmer forventer at regjeringen følger opp hovedanbefalingene i «Gode liv i Norge», slik at helhetlig informasjon om livskvalitet kommer inn i grunnlaget for helsepolitikken.

På denne bakgrunn fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen etablere et system for å måle livskvalitet i tråd med anbefalingene i Helsedirektoratets rapport 'Gode liv i Norge'.»

Disse medlemmer viser til at musikkterapi er et tilbud for barn, unge og voksne som sliter med mentale lidelser, utenforskap eller avhengighet, hvor fokuset ligger på å bruke musikk til å fremme følelse av mestring, livskvalitet og tilhørighet. Disse medlemmer mener at musikkterapi bør være lettere tilgjengelige for barn og unge med psykiske plager. Disse medlemmer vil understreke at Helsedirektoratet gir musikkterapi en sterk anbefaling i sine nasjonale faglige retningslinjer for psykosebehandling, i tillegg til å anbefale musikkterapi som behandling for dem som strever med avhengighet og avgiftning. Disse medlemmer mener musikkterapi bør omhandles som et helsefremmende lavterskeltiltak i opptrappingsplanen for barn og unges psykiske helse.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til innspill fra Nasjonal behandlingstjeneste for hørsel og psykisk helse, om barn med sansetap og behovet for et landsdekkende behandlingstilbud for personer med en kombinasjon av nedsatt hørsel og psykisk lidelse. Disse medlemmer viser også til høringsinnspill fra Hørselshemmedes landsforbund om behovet for kunnskap om og tilrettelegging for hørselstap i skoler og barnehager.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge frem en ny helhetlig og forpliktende opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen legge frem en stortingsmelding om studenthelse.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen iverksette en evaluering av bemanningsnormen i barnehager, som ser på om kommuner og private eiere har tatt i bruk normen etter intensjonen, om finansieringen er tilstrekkelig og gi et kunnskapsgrunnlag som kan bidra til å avgjøre hva slags endringer som eventuelt bør gjøres for å sikre at normen blir et godt kvalitetsverktøy.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen gjennomføre en ny barnetilsynsundersøkelse for å få oppdatert informasjon om barnas oppholdstid i barnehagen og når i løpet av barnehagedagen barna oppholder seg i barnehagen, og vurdere behovet for endringer i bemanningsnormen knyttet til dette.

Forslag 5

Stortinget ber regjeringen om å ikke utvide formålet for helsestasjons- og skolehelsetjenesten til å inkludere behandling og oppfølging for psykiske og somatiske plager.

Forslag 6

Stortinget ber regjeringen fremlegge en barnevernhelsereform i tråd med forslag i NOU 2016:16.

Forslag 7

Stortinget ber regjeringen sørge for at alle planer og vedtak i helseforetak om å svekke eller legge ned distriktpsykiatriske sentre og/eller barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker settes på vent inntil Stortinget har behandlet ny nasjonal helse- og sykehusplan.

Forslag 8

Stortinget ber regjeringen etablere læringsnettverk/ utviklingssenter for helsestasjons- og skolehelsetjenesten.

Forslag 9

Stortinget ber regjeringen fjerne egenandel hos fastlegene for ungdom opp til 18 år.

Forslag 10

Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om en lovfestet plikt for kommunene til å utpeke en instans som har ansvaret for å samordne hjelpetjenester til utsatte barn og unge i kommunen.

Forslag 11

Stortinget ber regjeringen foreslå en bestemmelse i de lovpålagte samarbeidsavtalene mellom de kommunale helse- og omsorgstjenestene og spesialisthelsetjenesten som sikrer samarbeid om utsatte barn og unge som behøver tjenester fra begge nivåene.

Forslag 12

Stortinget ber regjeringen utrede en generell lovfesting av barn og unges rett til samordnede tjenester og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag 13

Stortinget ber regjeringen åpne for at helsesykepleiere kan henvise til BUP.

Forslag 14

Stortinget ber regjeringen etablere et system for å måle livskvalitet i tråd med anbefalingene i Helsedirektoratets rapport «Gode liv i Norge».

Forslag fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet:

Forslag 15

Stortinget ber regjeringen fremme et nytt forslag om en konkret, forpliktende og helhetlig opptrappingsplan som skal redusere forekomsten av vold i nære relasjoner, samt styrke ivaretagelsen av barn utsatt for vold og overgrep, etter modell av opptrappingsplanen for psykisk helse. Planen skal sikre en tverrfaglig bredde i tiltakene, god samordning og en langsiktig forpliktelse til økt finansiering og øremerkede midler.

Forslag fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 16

Stortinget ber regjeringen foreslå tiltak som strammer inn på manglende vikarbruk ved fravær.

Forslag 17

Stortinget ber regjeringen innføre et særskilt krav til bemanning for barnehager med særlig lange åpningstider, eksempelvis åpningstider på over 10,5 timer per dag.

Forslag 18

Stortinget ber regjeringen gå gjennom eksisterende faktagrunnlag for å se samlet på bruken av skoletesters effekt på elevers psykiske helse.

Forslag 19

Stortinget ber regjeringen utrede og innføre attraktive foreldrekurs som et tilbud til alle barnefamilier.

Forslag 20

Stortinget ber regjeringen etablere en samordningsmodell som tilbyr ungdom et helhetlig, digitalt forløp fra helsefremmende informasjonstjenester med lavterskel til fullverdig digital helsehjelp.

Forslag 21

Stortinget ber regjeringen styrke finansieringen av skolehelsetjenesten og helsestasjonene, herunder øremerking av midlene til tjenesten for hele skoleløpet i en opptrappingsperiode.

Forslag 22

Stortinget ber regjeringen sørge for at det etableres lavterskel psykisk helsetilbud til barn, unge og familier i alle kommuner. Tiltakene kan realiseres gjennom etablering av Familiens hus og/eller andre lett tilgjengelige tjenester. Tjenestene må være flerfaglige og tverretatlige, slik at man sikrer barn, unge og familier gode og helhetlige tjenester.

Forslag 23

Stortinget ber regjeringen om å utarbeide en offentlig utredning av rettigheter for barn og unge som pårørende.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av komiteens medlemmer fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rå Stortinget til å gjøre følgende

v e d t a k:

Stortinget gir sin tilslutning til at det gjennomføres en opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse i tråd med hovedlinjene i den foreliggende proposisjonen. Innsatsen for å styrke barn og unges psykiske helse trappes opp ytterligere i planperioden. Satsingene som har vært igangsatt i regjeringsperioden, videreføres og videreutvikles.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 17. desember 2019

Geir Jørgen Bekkevold

leder

Hege Haukeland Liadal

ordfører

